

ZGODOVINA

(snov 4. letnika gimnazije)

IMPERIALIZEM

- Označuje obdobje po l. 1870
- Za Evropo je značilno, da je bilo to obdobje miru
- Izjemo je predstavljal Balkan, ki so ga zaradi nemirov začeli imenovati »sod smodnika«
- Velesile so se v tem času zavzemale za prevlado na svetu
- Eden od ciljev je bil ustvariti čim večji kolonialni imperij
- Kolonialne imperije so ustanovljale predvsem iz ekonomskih razlogov
- V kolonijah so dobivale poceni surovine ter poceni delavno silo
- To so bila tudi območja, kjer so prodajali industrijsko blago
- Imperializem je vzpodbujal nacionalizem – šlo za prepričanje večvrednosti bele rase in da ima ta pravico zavladati nad drugimi rasami
- Rezultat osvajanja je bil nastanek velikih kolonialnih imperijev
-
- Največji imperij je ustanovila Velika Britanija – Kanada, Britanska Gvajana, celotna V Afrika, deli Z Afrike (Nigerija, Gana, Slonokoščena obala), Indija, Burma, Malajski polotok, Avstralija, Nova Zelandija
- Imela je tudi manjše kolonije – Hong Kong, Gibraltar, Ciper, Malta
- FRANCIJA – velik del SZ Afrike, Ekvatorialna Afrika, Francoska Gvajana, Madagaskar, Indokina
- NIZOZEMSKA – Indonezijsko otočje in Surinam
- BELGIJA – Kongo
- NEMČIJA – ostanki kolonij – dežele ob Gvinejskem zalivu (Kamerun, Togo), Nemško JV Afriko in Nemško JZ Afriko (Namibija, Tanzanija), otoki v Tihem oceanu
- ITALIJA – Libija, Eritreja, Somalija, ni pa dobila Abesinije (Etiopija)
- PORTUGALSKA – Angola, Mozambik
- ŠPANIJA – imperij se je zmanjšal – SZ del Afrike
-
- Zaradi kolonij je med državami prišlo do nevarnih zaostritev – označujemo kot krizna žarišča ki so nastala na območju Afrike
- **1. FAŠODSKA KRIZA:**
- Izbruhnila v 90ih letih 19.stol
- Šlo za krizo med Francijo in Veliko Britanijo
- Sprli sta se zaradi Sudana
- Krizo sta rešili na miren način tako da je Francija Sudan prepustila VB, VB pa je Franciji prepustila SZ Afriko
- **2. MAROŠKA KRIZA:**
- Šlo za dve krizi
- Prva Maroška kriza je izbruhnila l. 1911
- Šlo je za krizo med Francijo in Nemčijo – obe želeli Maroko za svojo kolonijo
- Francijo je v krizi podprla Velika Britanija – zlasti v drugi krizi
- Nemčija, ki je bila šibkejša na morju kot VB je morala popustiti
- Maroko je tako postal Francoska kolonija
- **3. LIBIJSKA KRIZA:**
- Izbruhnila je l. 1911
- Šlo za krizo med Italijo in Turčijo
- Krizi sta reševali z vojno
- Zmagala je Italija
- Turčija je tako morala Italiji prepustiti Libijo in Dodekaneško otočje (JZ Male Azije)

NASTANEK VOJAŠKIH BLOKOV

- Imperializem je čas miru v Evropi
- Izjemo je predstavljal Balkan – velik del pod posredno ali neposredno turško oblastjo
- Pod neposredno: Bih, Makedonija, Albanija
- Pod posredno: Srbija, Črna Gora
- Narodi na Balkanu so se želeli osvoboditi turške nadoblasti
- Eno od območij, ki se je želelo osvoboditi je bila Bih
- Tako je l. 1875 prišlo do upora proti Turkom
- Upor so podprle Črna Gora, Srbija in Carska Rusija
- Po zaslugi Rusov je Turčija bila poražena
- Mir je bil podpisan v Sant Stefanu
- Mir je določal ustanovitev Velike Bolgarije – pomenilo, da se je Rusija utrdila na Balkanskem polotoku
- Z Veliko Bolgarijo pa se niso strinjale ostale velesile
- Zlasti sta nasprotovali VB in Avstro-Ogrska
- Pod pritiski velesil je prišlo do revizije Sant Stefanskega miru
- Do tega je prišlo na Berlinskem kongresu l. 1878 – politična podoba Balkana se spremeni
- Srbija in Črna Gora sta postali povsem samostojni, ter povečali sta si svoje ozemlje
- Bih je postala okupacijsko območje Avstro-Ogrske, formalno pa je bila še vedno pod Turki
- Makedonija je še vedno ostala pod Turki

- Odnosi med velesilami so se slabšali
- V vseh velesilah je prevladalo mnenje, da je nasprotja mogoče rešiti samo z vojno
- Velesile so se tako začele povezovati v zveze ali vojaške bloke
- Ena prvih držav, ki je z tem začela je bila Cesarska Nemčija
- Leta 1879 se je povezala z Avstro-Ogrsko, 3 leta kasneje pa se jima je priključila še Italija
- Tako je nastal CENTRALNI BLOK ali TROZVEZA
- Leta 1883 se je trozvezi tajno priključila še Romunija
- Zaradi Nemčije se je ogroženo počutila Francija – že sredi 90ih let se je začela povezovati z Rusijo, saj nista imeli sporov zaradi kolonij
- Do konca 90ih let so odnosi med VB in Francijo bili precej zaostreni zaradi Fašodkse krize
- V začetku 20.stol sta se državi sporazumeli
- Do njune povezave je prišlo l. 1904 – sklenili Pristrčno zvezo
- V končni fazi sta se začeli zblíževati VB in Carska Rusija
- Njuna povezava je potekala postopoma
- Obe državi sta se pripravili zaradi interesnih območij ob Perzijskem zalivu, vendar sta spore rešile na miren način
- Do njune povezave je kasneje prišlo l. 1907 – leto nastanka VOJAŠKEGA BLOKA ANTANTE
- Ključno vlogo v tem bloku so imele Carska Rusija, Velika Britanija in Francija

BALKAN PRED 1. SVETOVNO VOJNO

- Balkan je po l. 1870 predstavljal nemirno območje v Evropi
- Precejšen del je bil pod posredno ali neposredno turško oblastjo
- Eno od nemirnih območij na Balkanu je bila SRBIJA – nastala po 2. Srbskem uporu
- Po obliki ureditve je bila turška vazalna kneževina
- Na oblasti je bila rodbina Obrenovičev
- Eden pomembnih knezov je bil Milan Obrenović
- Uspelo mu je popolno osamosvojiti Srbijo – dosegel na Berlinskem kongresu 1878
- Ozemeljsko se je na Berlinskem kongresu tudi povečala
- Namesto z Carsko Rusijo je sklenila zavezništvo z Avstro-Ogrsko
- Zunanje politično je bila povsem odvisna od Avstro-Ogrske
- Svojo politiko je usmerila proti jugu – proti Makedoniji
- Tako je prišla v spor z Bolgarijo
- Srbija je kasneje tudi vojno z Bolgarijo izgubila
- Pred popolnim porazom je Srbijo rešila intervencija Avstro-Ogrske
- Milan Obrenović se je l. 1882 razglasil za kralja in s tem je Srbija postala kraljevina
- Na oblasti se je obdržal do konca 80ih let
- Nasledil ga je sin Aleksander Obrenović
- Opozicija je proti Aleksandru bila vedno večja – usodna zanj je bila opozicija v vojski
- Skupina zahodno usmerjenih oficirjev je ustanovila tajno organizacijo – ČRNA ROKA
- Člani te organizacije so l. 1903 organizirali državni udar - Aleksandra in njegovo ženo so ubili
- Na oblast so postavili rodbino Karadževićev – kralj postal Peter Karadžević
- Bistveno se je spremenila zunanja politika – Srbija se je povezala s Carsko Rusijo in Francijo
- Odnosi z Avstro-Ogrsko pa so se tako poslabšali
- Med Srbijo in Avstro-Ogrsko je prišlo do več nevarnih zaostritev – CARINSKA VOJNA ali SVINJSKA VOJNA
- Krizo Srbije je rešila Carska Rusija
- Avstro-Ogrska je proti Srbiji uvedla gospodarsko blokado
- Še nevarnejša zaostritev pa je bila ANEKSIJSKA KRIZA, ki je izbruhnila l.1908, ko si je Avstro-Ogrska priključila Bih
- Avstro-Ogrska je želela obračun s Srbijo – neposreden povod za začetek obračuna predstavlja SARAJEVSKI ATENTAT

BOSNA:

- Do Berlinskega kongresa je bila neposredno pod Turško oblastjo
- Na Berlinskem kongresu pa je Avstro-Ogrska dobila pravico do okupiranja Bosne, vendar je ta še vedno formalno ostala pod suverenostjo turškega sultana
- Avstro-Ogrska je Bosno izkoriščala kot surovinsko bazo
- Načrtno je izkoriščala njena naravna bogastva – premog, les, Fe ruda
- Za lažje izkoriščanje so tako gradili železniško omrežje – ozkotirne železnice
- Avstro-Ogrska je v Bosni načrtno razpihovala nacionalna in verska nasprotja – šlo za nasprotja med pravoslavni Srbi, katoliškimi Hrvati in Bosanskimi muslimani
- Iz treh etničnih skupin je poskušala ustvariti eno skupino – Bošnjaki
- Proti Avstro-Ogrski je v Bih naraščal upor
- Nastajale so različne ilegalne teroristične organizacije – Mlada Bosna (bila zagovornik individualnega terorja kot taktika boja)
- Mlada Bosna je bila organizator atentata na avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda
- Zaradi Bosne sta v spor prišli Srbija in Avstro-Ogrska – obe želeli Bih za sebe
- Najhujši spor je izbruhnil l. 1908 – Avstro-Ogrska si priključi Bih kot del ozemlja
- Izbruhnila je tudi Aneksijska kriza – Srbijo je v krizi podprla Carska Rusija, Avstro-Ogrsko pa Nemčija
- Nemčija je Carski Rusiji zagrozila z vojno

- Ker Rusija na spopad z Nemci ni bila pripravljena je morala tako popustiti in Srbija je ostala sama in je Avstro-Ogrski morala priznati aneksijo Bosne
- **MAKEDONIJA:**
- Vse do l. 1912 je bila pod turško nadoblastjo
- Za Makedonijo so se zavzemale sosednje države:
 1. Srbija – trdila je, da so Makedonci srbskega izvora in so tako nad Makedonci izvajali srbizacijo
 2. Bolgarija – izvajala je bolgarizacijo
 3. Grčija – izvajala grecizacijo
- Zaradi interesov sosednjih držav se je nacionalno gibanje pri Makedoniji počasi razvijalo
- Konec 19.stol je nastala Makedonska nacionalna organizacija – VNUTRENJŠNJA MAKEDONSKA REVOLUCIJSKA ORGANIZACIJA (VMRO) – vodja je bil Godce Delčev
- L. 1903 je izbruhnil upor proti turkom – ILINDENSKA USTAJA
- Vrhunec je dosegla z ustanovitvijo 10dnevne Kruševske republike – kasneje so jo zadušili Turki
- Makedonija je bila pod Turki do l. 1912
- Balkanske države so se odločile, da bodo Turčijo izrinile iz Balkanskega polotoka – povežejo se v BALKANSKO ZVEZO
- Članice zveze so bile – Črna Gora, Grčija, Srbija, Bolgarija
- L. 1912 je prišlo do vojne med članicami zveze in Turčijo – 1. BALKANSKA VOJNA
- Zmagovalec so bile članice zveze
- Mir so sklenili v Londonu – s tem se spremeni politična podoba Balkana
- Ustanovljena je bila nova država – Albanija (na pobudo A-O – tako preprečila Srbiji dostop do Jadranskega morja)
- Po končani 1. Balkanski vojni so se članice med seboj sprle zaradi delitve Makedonije – lastili sta si jo Srbija in Bolgarija
- Pod vplivom A-O je prišlo do vojne med Bolgarijo in Srbijo l. 1913 – 2. BALKANSKA VOJNA
- Srbiji so na pomoč priskočile – Črna Gora, Grčija, Turčija in Romunija
- Vojna se je končala z porazom Bolgarije
- Mir so podpisali v Bukarešti l. 1913
- S tem so si Makedonijo razdelile: Srbija je dobila Vardarsko Makedonijo, Grčija dobi Egejsko Makedonijo in Bolgarija dobi Pirinsko Makedonijo
- Te vojne so predstavljale uvodne vojne v 1. Svetovno vojno

JUDOVSKO VPRAŠANJE

- Položaj Judov v Evropi je bil zelo težak
- Krščanska Evropa je Jude imela za morilce Jezusa, zato so bile možnosti delovanja Judov zelo obremenjene
- Judje so morali prebivati v posebnih mestnih četrtih – JUDOVSKI GETO
- Z razsvetljenstvom in francosko revolucijo se je začela postopna emancipacija Judov, vendar se je kljub temu sovraštvo do njih poglobljalo – ANTISEMITIZEM
- Šlo je za politični antisemitizem, s katerim so Judje bili označeni za vse težave takratne družbe
- Pojavi se tudi rasni antisemitizem – razvil idejo o manjvrednosti judovske rase
- Antisemitizem je povzročil odpor pri Judih in tako so začeli s svojim nacionalnim gibanjem – SIONIZEM (gibanje za ustanovitev samostojne judovske države)
- Eden velikih voditeljev je bil TEODOR HERZL
- Leta 1897 so Judje organizirali ASIONISTIČNI KONGRES v Švici v Baslu – sprejeli sklep o ustanovitvi samostojne židovske države, ki bi naj nastala na območju Palestine
- Proti koncu 19. stol so Judje začeli uveljavljati na območju Palestine
- Večina se jih je preselila iz Carske Rusije, saj so tam živeli v težkih razmerah
- Oblast je nad Judi večkrat izvedla množične pokole
- V Palestini so Judje ustanovili posebne skupnosti – KIBUCI
- Mednarodno priznanje za preseljevanje Judov v Palestino so dobili l. 1917 s tako imenovano Balfourjevo deklaracijo

AVSTRO-OGRSKA DO 1. SVETOVNE VOJNE

- Nastala je l.1867
- V Avstrijski polovici se je do 1. Svetovne vojne izmenjalo več vlad:
 1. VLADA AVERSPERG-LASSER: bila liberalno usmerjena
 - Vodila je nacionalistično politiko
 - Podpirala je nemško govoreče prebivalstvo na račun drugih narodov
 - Ta vlada je na oblasti ostala do l. 1879 – ko jo nasledil nova vlada
 2. VLADA GROFA EDVARDA TAFJEJA: bila konzervativna in ena najbolj stabilnih vlad
 - Na oblasti se je obdržala 15let – 1893
 - Ta vlada je imela precej uspeha v notranji politiki
 - Prekinila je nacionalistično politiko – pravice je dajala nenemškim narodom zaradi tega se je tudi zamerila Nemcem
 - Tako je narasel nemški nacionalizem – sproži nacionalizem pri drugih narodih (Češka)
 - Uspehe so imeli tudi v zunanji politiki
 - V času te vlade se je A-O povezala s cesarsko Nemčijo in Italijo – centralni blok sil
 - Imela je velike uspehe tudi na Balkanu – okupacija BiH, Srbija postane povsem odvisna od A-O

- A-O je tako uspelo izriniti iz Balkana Ruse
- V začetku 90ih let vpliv te vlade začel upadati
- L. 1893 so poskušali uvesti splošno volilno pravico – parlament tega ni sprejel, zato je vlada odstopila
- 3. VLADA KNEZA WINDISCHGRAETZA
- Bila je kratkotrajna vlada – samo 2leti
- L. 1895 je padla zaradi slovenskih paralelk na Celjski nižji gimnaziji
- 4. VLADA KAZIMIRJA BADENIJA – obdrži se do konca 19.stol (1900)
- V času te vlade se je v monarhiji bistveno povečal nacionalizem, ki se je kazal pri nemško-govorečem prebivalstvu
- Zelo nevaren pa je bil madžarsko nacionalizem – Madžari so zahtevali popolno samostojnost, lastno vojsko, madžarski jezik kot komandni jezik, ter da naj Avstrijski in Ogrski del povezuje vladar
- Takratni vladar Franc Jožef je Madžare utišal s tem, da je zagrozil, da bo uvedel splošno volilno pravico (pomeni, da Madžari v parlamentu ne bi več imeli večine)
- V času te vlade je bilo delo v parlamentu onemogočeno – poslanci so se tako posluževali obstrukcije
- Celo večkrat so se poslanci v parlamentu stepili
- 5. VLADA KÖERBERJA – parlament oz. vlada je bila nestabilna
- Takšne razmere se obdržijo do 1. Svetovne vojne

SLOVENCİ PO LETU 1876

- Večina Slovencev je spadala v Avstrijsko državno polovico – izjema je bilo Prekmurje (Ogrska polovica), Beneška Slovenija (Italija)
- Germanizacija na slovenskem je bila močna – zlasti na Koroškem in Štajerskem
- Germanizacijo je pospeševal tudi razkol v slovenski politiki – med staro in mlado Slovenci
- Šele sredi 70ih let so slovenski politiki prišli do spoznanja, da je sodelovanje nujno
- Obdobju sodelovanja slovenskih politikov označujemo kot SLOGAŠTVO oz. OBDOBJE SLOGE – obdrži se do začetka 90ih let (l. 1893), v krizo pa je zašlo že v 80ih letih

SLOVENCİ PRED 1. SVETOVNO VOJNO

- V času Auersperg Lasserjeve vlade so občutili močan germanizacijski vpliv
- V času vlade Edvarda Taffeja pa se je položaj izboljšal – pridobitev jezikovnih in šolskih pravic
- Slovenski politiki so se tudi odrekli ideji zedinjene Slovenije
- Najboljši položaj so imeli Slovenci na Kranjskem in Goriškem
- Na Štajerskem in Koroškem so obstajale dvojezične šole
- Najslabši položaj so imeli Koroški Slovenci – najmočnejša germanizacija
- Politiko ki so jo vodili Slovenci v času Edvarda Taffeja se imenuje DROBTINIČARSKA POLITIKA (pridobitev pravic na jezikovnem in šolskem področju)
- Je pa politika naletela na odpor. Tako pride do razcepitve na 2 sloja
- 1. ELASTIKE:
- Zagovarjale politiko prilagajanja ali oportunitizma
- 2. RADIKALI:
- Zagovarjali odločno politiko proti Nemcem
- Slogaštvo ali sodelovanje se je začelo rušiti že v 80ih letih – nasprotja med Klerikalci in Liberalci so vedno večja
- Velike zasluge pri rušenju slogaštva sta imela Jakob Missia in Anton Mahnič
- Jakob Missia je bil ljubljanski škof, goriški nadškof in bil je imenovan za 1. kardinala
- Anton Mahnič je bil profesor na teološki šoli v Gorici in nato škof na otoku Krku
- Po propadu slogaštva so na Slovenskem nastale 1. POLITIČNE STRANKE NA SLOVENSKEM:
- 1. KATOLIŠKA NARODNA STRANKA (nastala l. 1892)
- Preimenovala se je v slovensko ljudsko stranko
- Ključno vlogo v stranki je imela duhovščina, podpirala pa jo je tudi večina podeželskega prebivalstva, del delavstva in meščanstva
- Veliko podporo je stranka uživala zaradi zagovarjanja krščanskega nacionalizma – gibanje, ki si je zastavilo cilj pomagati nižjim slojem
- Podporo so organizirali s pomočjo združništva – ustanovili hranilnice in posojilnice (kmetje so tukaj lahko vlagali svoje prihranke in po nizkih obrestnih merah dobili kredite)
- Najvidnejši zagovornik stranke in združništva je bil dr. Janez Evangelist Krek
- Stranka se je zavzemala tudi za enakopraven položaj slovenskih dežel znotraj A-O
- 2. NARODNO NAPREDNA STRANKA:
- Ustanovljena l. 1894
- Bila je liberalno usmerjena
- Vplivno vlogo v stranki so imeli učitelji
- Sicer pa so stranko podpirali bogati kmetje, bogato meščanstvo in izobraženci
- Stranka je zagovarjala program Zedinjene Slovenije, zanemarjala pa je ekonomske probleme
- 3. JUGOSLOVANSKA SOCIAL-DEMOKRATSKA STRANKA
- Ustanovljena l. 1896
- Ime jugoslovanska si je naredila zato, ker je želela združiti južnoslovanske delavce v Avstrijski državni polovici (Slovenske dežele, Istra, Dalmacija)
- Pri programu je imela vojni program – minimalni in maksimalni

- MINIMALNI: bil bolj poudarjen. Zavzemal se je za izboljšanje ekonomskega položaja delavcev (višje plače, zavarovanje, boljši delavni pogoji, 8h delavnik). Program je zagovarjala zaradi delavske aristokracije
- MAKSIMALNI: zavzel se je za prehod v socialistično družbo. Voditelj stranke je bil Etbin Kristan, član stranke pa je bil tudi Ivan Cankar

SLOVENCİ IN JUGOSLOVANSKA IDEJA

- Pod tem pojmom razumemo težnjo po povezovanju južnih Slovanov v skupno državo – zaradi strahu pred germanizacijo in italianizacijo
- Ideja se je pojavljala v več oblikah
- 1. NEOSLOVANSKA IDEJA:
 - Šlo za idejo o povezovanju slovenskih narodov s Slovani znotraj A-O in za idejo o povezavi A-O s Carsko Rusijo
- 2. NEOILIRSKA IDEJA:
 - Pomeni nadaljevanje nekdanje ilirske ideje
 - Še vedno je veljalo prepričanje, da so južni Slovani en narod in so tako zagovarjali združitev južnih Slovanov v skupno državo s skupnim ilirskim jezikom in kulturo
- 3. IDEJA TRIALIZMA:
 - Šlo za idejo v kateri so se zavzeli za preureditev A-O iz 2 v 3 enote – AVSTRIJSKI. MADŽARSKI in JUŽNOSLOVANSKI DEL
 - Vse 3 enote bi imele enakopraven položaj
 - Trializem je zagovarjala slovenska ljudska stranka
 - Formalno je to idejo podpiral Dunajski dvor (zlasti prestolonaslednik Franc Ferdinand) – v ideji videl možnost pritiska na Madžare, ki so zahtevali popolno samostojnost. To bi pomenilo, da bi Madžari izgubili velik del ozemlja
- 4. NAČRT PREPORODOVCEV (maloštevilna ilegalna skupina študentov in dijakov)
 - Ime so dobili po glasilu preporod
 - Zavzemali so se za razpad A-O in za ustanovitev samostojne države Južnoslovanskih narodov
 - Zaradi te ideje so bili pod močnim pritiskom avstrijskega sodstva in policije
- 5. NAČRT IVANA CANKARJA
 - Razvil ga je v predavanju Slovenci in Jugoslovani l. 1913 v Ljubljani
 - V tem predavanju je zavrnil idejo, da so južni Slovani en narod
 - Trdil je, da so si južni Slovani sorodni po izvoru in jeziku, zato pa so si različni po kulturi
 - Zavzel se je za združitev južnoslovanskih narodov v skupno državo, ki bi po obliki ureditve bila federativna republika
 - Podobno idejo je zagovarjal tudi psiholog dr. Mihajlo Rostohar

1. SVETOVNA VOJNA

- Evropa in svet sta bila pred 1. Svetovno vojno razcepljena na 2 nasprotujoča si tabora – tabor Antante in Trojna zveza
- Oba tabora sta se borila za kolonije in za prevlado na svetu – ključna vzroka za vojno
- Oba tabora sta se načrtno oboroževala
- Med njima je divjala izjemno ostra oboroževalna tekma
- V obeh taborih je prevladalo prepričanje, da je nasprotja mogoče rešiti samo z vojno
- V obeh taborih so iskali samo še neposreden povod za začetek obračuna
- Neposreden povod je pomenil SARAJEVSKI ATENTAT na avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda 28.6.1914
- Atentat so izpeljali člani Mlade Bosne
- Atentat je uspel Gavrilu Principu, ki je z strelji iz pištole ubil prestolonaslednika in njegovo ženo
- Avstro-Ogrska je atentat izkoristila za povečan pritisk na Srbijo – obtožili so jo, da je glavni krivec za atentat
- Srbiji je tudi poslala ultimatum v kateri je zahtevala – prepoved protiavstrijske propagande, očistiti prosvetni kader, zahtevali so tudi, da avstrijska policija raziskuje atentat na območju Srbije
- Srbija je priznala vse zahteve razen zadnje
- Avstro-Ogrska je 28.7.1914 Srbiji napovedala vojno – ZAČETEK 1. SVETOVNE VOJNE
- Problem ob izbruhu vojne so bili vojaški načrti – večina načrtov je predvidela kratkotrajno vojskovanje in v večini načrtov so bili prepričani v lastno zmago
- Eden od pomembnih načrtov je bil načrt nemškega generala KURTA VUN SCHLIEFFENA
- Ta načrt je predvidel vojskovanje Nemčije na 2 frontah – na zahodu proti Franciji in na vzhodu proti C. Rusiji
- Proti Franciji je predvidel ofenzivno (napadalno) vojno, proti Rusiji pa obrambno vojno, in po zmagi nad Francijo dokončen obračun s C. Rusijo
- Ob izbruhu 1. Svetovne vojne se je oblikovalo več velikih bojišč oz. front
- 1. ZAHODNA FRONTA:
 - Spopadle so se Francija, Velika Britanija in od l. 1917 Zda s Cesarsko Nemčijo
 - Boji so se začeli avgusta 1914, ko je z vojno začela Nemčija
 - Francijo je tako napadla preko Belgije in Nizozemske
 - Nemška vojska je sprva imela precejšnje uspehe
 - Približala se je Parizu – prodrla je vse do reke Marne (Francozi so tukaj prišli v protinapad in zaustavili nemški prodor)
 - Na Zahodni fronti se je začela pozicijska vojna – vojna v strelnih jarkih
 - Fronta je v celoti potekala na francoskem ozemlju od Rokavskega preliva na severu do Švicarske meje na jugu
 - Leta 1915 so Nemci začeli uporabljati bojne pline – Iperit (povzročil žrtve med francoskimi in nemškimi vojaki)
 - Leta 1916 je prišlo do najhujših bojov – bitka pri VERDUNU (trajala okoli 300 dni)
 - Bitka je na obeh straneh zahtevala okoli 6000 žrtev

- Leta 1917 je v Zahodni fronti prišlo do spremembe
- Na strani Antante se v vojno vključijo še ZDA – vključile iz ekonomskih razlogov
- Neposreden povod za vključitev v vojno pa je bila potopitev britanskega parnika Lousitanija
- Vključitev Zda še ni prinesla odločitve na Zahodni fronti
- Nemci so ponovno prodrli do reke Marne, ampak poleti 1918 je antantna vojska prešla v protinapad
- Množično so začeli uporabljati tanke in letala
- Konec septembra je antantna vojska prebila nemško fronto – Nemci so morali novembra 1918 priznati kapitulacijo

- 2. VZHODNA FRONTA:
- Spopadle so se Nemčija, Avstro-Ogrska s Carsko Rusijo
- Rusi so Nemce presenetili
- Že avgusta 1914 so začeli z množično ofenzivo in Nemce potisnili do reke Visle
- V protinapadu so Nemci ruski prodor zaustavili – tako se začne POZICIJSKA VOJNA
- Rusi na dolgotrajno bojevanje niso bili pripravljeni in vojna je Rusijo tako izčrpala
- Prišlo je do vsesplošnega pomanjkanja – posledica: močno revolucionarno vrenje
- Leta 1917 sta v Rusiji izbruhnili 2 revoluciji – FEBRUARSKA in OKTOBERSKA
- Iz revolucije je Rusija izšla kot SOVJETSKA RUSIJA – marca 1918 je podpisala mir s Centralnimi silami

- 3. JUŽNA ali BALKANSKA FRONTA (kasneje se preimenuje v SOLUNSKO FRONTO):
- Na tem bojišču so se spopadle Nemčija, Avstro-Ogrska, Bolgarija s Srbijo. Črno Goro, Angleško-francosko vojsko in jugoslovanski prostovoljci
- Fronta se je začela avgusta 1914 z napadom Avstro-Ogrske na Srbijo
- Avstrijci so pričakovali hitro zmago, ampak Srbi so avstrijsko vojsko premagali v 2 bitkah: BITKA NA CERU in BITKA OB REKI KOLUBARI
- Črnogorska vojska pa je prodrla celo do bližine Sarajeva
- Avstrijska vojska se je morala umakniti
- Do novih bojev je prišlo oktobra 1915
- Avstro-Ogrski so pri napadu pomagali Nemci
- Srbska vojska se je nameravala umakniti po dolini Morave in Vardarja proti Egejskemu morju
- Načrt je kasneje Srbija morala spremenit
- V vojno se na strani Centralnih sil vključi Bolgarija
- Srbska vojska se je skupaj s civilnim prebivalstvom morala umakniti preko Kosova in Albanije proti Jadranskemu morju
- Ostanke srbske vojske so antantne ladje prepeljale na otok Krf – l. 1916 pa jih iz Krfa prepeljejo pred Solun (bojišče po njem dobilo ime)
- Solunska fronta se je obdržala do septembra 1918 – tega leta kapitulira Bolgarija
- Nemška in Avstrijska vojska pa sta se umaknili proti severu
- Fronta se je tako končala z zmago antantnih sil

- 4. SOŠKA FRONTA:
- Spopadle so se Avstro-Ogrska in Nemčija z Italijo in francosko vojsko
- Italija je ob začetku vojne razglasila nevtralnost, je pa takoj začela pritiskati na oba tabora, da se je pripravljena vključiti v vojno, ampak na strani tistega ki več ponudi
- Italiji je več ponudila Antanta – ponudila ozemlje na račun Slovencev in Hrvatov
- Aprila 1915 je Italija z Antanto podpisala LONDONSKO POGODBO
- Antanta je po tej pogodbi Italiji obljubila – Slovensko Primorje, Istro, velik del Dalmacije, nekaj Jadranskih otokov, Albanijo in kolonije v Afriki
- Italija je izstopila iz tabora Centralnih sil in se tako vključila v antantni tabor
- Maja 1915 je Avstro-Ogrski in Nemčiji napovedala vojno
- Italija je odprla 3 bojišča: na Tirolskem, Koroškem in ob reki Soči (najpomembnejše bojišče – Soška fronta)
- Soška fronta je tako potekala od Karnijskih Alp na severu do Tržaškega zaliva na jugu
- Uspehi Italije so bili minimalni
- Šele l. 1916 je Italiji uspelo osvojiti Gorico
- Leta 1917 je na fronti prišlo do preloma – Italijani doživijo pravo katastrofo
- Združeni Nemška in Avstro-Ogrska vojska sta prešli v protinapad in prebili italijansko vojsko med Bovcem in Kobaridom
- Ta preboj je znan pod imenom ČUDEŽ PRI KOBARIDU
- Italijanska vojska se je brezglavo umikala v Furlansko nižino
- Nova frontna črta se je tako oblikovala ob reki Piavi
- Bojišče ob reki Piavi se obdrži do konca oktobra 1918 – Avstro-Ogrska je že razpadala
- Razpadanje so izkoristili Italijani, ki so s pomočjo Francozov prešli v ofenzivo in zasedli ozemlja, ki so jih dobili z Londonsko pogodbo (prišli vse do Vrhničke)

- 5. VOJNA NA MORJU IN V KOLONIJAH:
- Po pomenu je morska bitka zaostajala za vojno na kopnem
- Ključno vlogo v vojni na morju sta imeli Velika Britanija in Nemčija
- Britanci in Francozi so skupaj pripravili več poskusov izkrcaja – to so organizirali na polotoku GALIPOLI
- S tem so poskušali ogroziti Turčijo
- Izkrcaje je bilo slabo pripravljeno

- Leta 1917 so antantne sile morale Galipoli zapustiti
- Velikih pomorskih bitk v času 1. svetovne vojne je bilo malo
- Ena velikih je bila BITKA PRI JÜTLANDU – šlo za spopad med Britansko in Nemško mornarico l. 1916
- Bitka se je končala brez zmagovalca
- Obe strani sta bitko šteli za lastno zmago
- Nemci so v vojni na morju začeli uporabljati nova orožja – PODMORNICA
- Nemške podmornice so potapljale antantne ladje
- Proti mornaricam se je Antanta začela braniti s sistemom KONVOJEV – trgovske ladje so spremljale bojne ladje
- Vojna je potekala tudi v kolonijah v Afriki
- Več uspeha v vojni so imele antantne države
- Britanci so izrinili Nemce iz afriških kolonij, Japonci pa so zasedli nemške kolonije na Daljnem Vzhodu
- Britanci so si na svojo stran uspeli pridobiti tudi Arabce – uporabili so jih za boj proti Turkom

REVOLUCIJA 1917 V CARSKI RUSIJI:

- Carska Rusija se je kmalu po izbruhu vojne znašla v globoki krizi
- Kriza je prišla do izraza l. 1917, ko je v Rusiji prišlo do močnega revolucionarnega vrenja
- Februarja 1917 je v Petrogradu prišlo do demonstracij – priključili se še del vojske
- Demonstracije so prerasle v FEBRUARSKO REVOLUCIJO – imela značaj meščanske revolucije
- V revoluciji so sodelovali tudi delavci, ki so začeli ustanavljati svoje oblastne organe – SOVJETI
- Rezultat Februarske revolucije je bil padec carskega absolutizma in nastanek posebne oblike vladavine – DVOVLADJE
- Oblast sta si tako delila:
 1. DUMA – zavzemala za Rusijo kot parlamentarno monarhijo
 2. PETROGRAJSKI SOVJET – želel Rusijo kot demokratično socialistično republiko
- Aprila 1917 se je v Rusijo vrnil Vladimir Iljič Uljanov – Lenin
- Po vrnitvi je izdal aprilske teze – zahteve:
 1. Zavzel za Rusijo kot republiko sovjetov
 2. Razdelitev zemlje kmetom
 3. Čimprejšnja sklenitev miru
- Odnosi med Duma in Petrograjskimi sovjeti so se do skrajnosti zaostri oktobra 1917
- V noči 24. na 25. oktober je v Petrogradu izbruhnila OKTOBRSKA REVOLUCIJA – imela značaj socialistične revolucije
- 25. oktobra je prišlo do zasedanja Vseruskega kongresa sovjetov
- Na kongresu so sprejeli 3 pomembne odloke
 1. Odlok o miru
 2. Odlok o zemlji
 3. Odlok o svetu ljudi
- Po Oktobrski revoluciji je bila uvedena posebna oblika vladavine – DIKTATURA PROLETARIATA
- Carska Rusija se je preoblikovala v Sovjetsko Rusijo in je predstavljala 1. socialistično državo
- Sovjetska oblast je začela izvajati revolucionarne ukrepe:
 1. Nacionalizacija ali podržavljanje
 2. Agrarna reforma – odvzeli zemljo veleposestnikom
 3. Razpustili so carsko armado in ustanovili novo sovjetsko rdečo armado
- Nova oblast je s centralnimi silami sklenila premirje 15.12.1917
- Marca 1918 je bil podpisan mir v Brest-Litovski
- Z mirom je Sovjetska Rusija izgubila Poljsko, Ukrajino in Baltiške dežele
- Rusijo sta začeli ogrožati 2 nevarnosti:
 1. NOTRANJA KONTRAREVOLUCIJA
 - Imenovali so jo Bela garda
 - Zavzemala se je za obnovo starega sistema
 - Nastalo je več žarišč kontrarevolucije:
 - A) Območje SZ Rusije
 - B) Območje J Rusije ob Črnem morju
 - C) Območje Urala in Sibirije – bilo je najnevarnejše, veliko vodja tega žarišča je bil nekdanji carski admiral Kolčak
 - Rdeči armadi je kasneje uspelo uničiti vsa žarišča kontrarevolucije
 - Državljanska vojna, ki je divjala med sovjetsko oblastjo in Belo gardo je bila izjemno krvava – zahtevala je več kot 8 milijonov žrtev
 - Med žrtvami vojne je bila tudi carska družina Romanovih, ki so jih najprej internirali v Sibiriji, kasneje pa so jih pobili
 2. ZUNANJA INTERVENCIJA:
 - Šlo je za vojaško posredovanje antantnih držav
 - Priključila se je tudi novoustanovljena Poljska
 - Rdeči armadi je uspelo zunanjo intervencijo zavrniti

- Slovenske dežele so bile kot del Avstro –Ogrske neposredno vključene v 1. Svetovno vojno
- Ob izbruhu vojne politične stranke na slovenskem niso imele enakega odnosa do vojne:
 1. Slovenska ljudska stranka je začetek 1. Svetovne vojne navdušeno pozdravila
 2. Liberalna stranka je bila za vojno manj navdušena, a ji ni nasprotovala
 3. Jugoslovanska social – demokratska stranka pa je vojni nasprotovala
- Možnosti političnega delovanja v času vojne so bile omejene
- Vsi ki so bili proti vojni, so bili podvrženi represiji – v dobrem letu vojne so ustrelili okoli 500 nasprotnikov
- Politično delovanje je nekoliko oživel l. 1917 – ponovno pride do zasedanja Dunajskega parlamenta
- Slovenski poslanci v dunajskem parlamentu so konec maja 1917 izdali MAJNIŠKO DEKLARACIJO – posebna izjava, v kateri so se zavzeli za idejo federalizma
- Leta 1917 je kriza v Avstro – Ogrski bila že zelo globoka
- Izbruhnili so številni upori v vojski
- Možnosti razpada Avstro – Ogrske je bila vedno večja
- Zaradi nevarnosti razpada so začeli posamezni narodi ustanavljati svoje oblastne organe
- Avgusta 1918 so ga ustanovili Slovenci v Ljubljani – NARODNI SVET
- Oktobra 1918 je v Zagrebu bilo ustanovljeno NARODNO VIJEČE – povezoval južnoslovanske narode v Avstro – Ogrski
- Konec oktobra pa je Avstro- Ogrska razpadla
- 29.10.1918 je bila ustanovljena DRŽAVA SHS (Slovencev, Hrvatov, Srbov)
- 1.12.1918 se je država združila s kraljevino Srbijo in Črno Goro - KRALJEVINA SHS (Srbi, Hrvati, Slovenci)

SVET MED VOJNAMA

- Pod tem pojmom razumemo čas od l. 1918 do l. 1939 – konec 1. in začetek 2. Svetovne vojne
- Rezultat 1. Svetovne vojne je bil katastrofalen:
 1. Na frontah je padlo več kot 10 milijonov vojakov; več kot 20 milijonov jih je bilo ranjenih; več kot 10 milijonov jih je umrlo zaradi pomanjkanja
 2. Vojna je povzročila izjemno gospodarsko škodo – okoli 8 milijard dolarjev
 3. Razpad nekaterih imperijev – Ruski, turški in Avstro – Ogrski
- V času vojne se je že pojavljalo vprašanje, kako urediti svet po vojni
- Tako je nastalo več načrtov povojne ureditve sveta:
 1. NAČRT AMERIŠKEGA PREDSEDNIKA WILSONA – imenuje se Wilsonove točke
 - Načrt je objavil januarja 1918
 - V načrtu se je zavzel - za pravične mirovne pogoje, za svobodno plobo po morju, za ustanovitev društva narodov kot varuha miru na svetu, za obnovo Belgije, za ustanovitev samostojne Poljske,...
 2. LENINOV ODLOK O MIRU
 - Lenin se je zavzel za sklenitev pravičnih mirovnih pogodb brez aneksij in kontribucij (brez ozemeljskih sprememb in brez plačila vojn e odškodnine)
- Oba načrta sta ostala le na papirjih
- Ključno vlogo pri urejanju so imele države zmagovalke
- Povojni svet so urejali na PARIŠKI MIROVNI KONFERENCI januarja 1919
- Ključno vlogo v konferenci so imele: Zda, Velika Britanija, Francija, Italija
- Na konferenci so Nemčijo obsodili kot glavnega krivca za vojno
- Z Nemčijo so podpisali mirovno pogodbo 28.6.1919 v Versaillesu
- Imenuje Versajska mirovna pogodba:
 - A) Ozemeljsko:**
 - izgubila je Alzacijo in Loreno -dobi Francija
 - izgubila je V Prusijo- dobi Poljska
 - izgubila je vse kolonije
 - B) Finančno:**
 - Nemčija je morala plačati visoko vojno odškodnino, ki je znašala 260 milijard zlatih mark
 - C) Vojaško:**
 - Razpustiti je morala armado in generalštab
 - Uničiti je morala težko oborožitev – tanke, topove, podmornico,...
 - Nemčija je smela obdržati 100.000 vojakov za varovanje notranjega reda in miru
 - Podobne pogodbe so bile podpisane tudi z Madžarsko, Avstro – Ogrsko, Bolgarijo in Turčijo
- Na pariški mirovni konferenci se je politična podoba Evrope bistveno spremenila
- Nastala je vrsta novih drža – Avstrija, Madžarska, Češko-Slovaška, Kraljevina SHS, Poljska, Baltiške države, Finska
- Avstro – Ogrska je razpadla in dele ozemlja so dobile še Romunija, Italija, Poljska in Kraljevina SHS

GOSPODARSTVO MED OBEMA VOJNAMA

- Gospodarski razvoj med vojnama je bil zelo neenakomeren
- Izmenjevala so se obdobja gospodarskega napredka ali KONJUNKTURE z obdobji gospodarskega nazadovanja ali RECESIJE
- V razvoju gospodarstva tako ločimo več obdobj:
- **1918 – 1923:**
- Nekatere države so se v tem času srečevale s hiperprodukcijo, nekatere so se srečevale s hudim pomanjkanjem, nekatere pa z visoko inflacijo ali razvrednotenjem denarja
- Država, ki je imela visoko inflacijo je bila NEMČIJA
- **1923 – 1929:**
- Bilo je obdobje gospodarske konjunktur :
- 1. Gospodarstvo se je stabiliziralo in napredovale so vse gospodarske panoge
- 2. Valute so postale trdne, proračuni so bili uravnoteženi
- So pa se v tem obdobju pojavile slabosti, ki so pripeljale do VELIKE OSPODARSKE KRIZE
- SLABOSTI: nesorazmerje med cenami kmetijskih pridelkov in industrijskih izdelkov; stihijsko vlaganje v trenutno donosne panoge, nenačrtno izdajanje vrednostnih papirjev, pretirano kreditiranje
- **1929 - 1934: SVETOVNA GOSPODARSKA KRIZA**
- Leta 1929 so razvite države dosegle vrhunec razvoja
- Zda so l. 1929 imele rekordno proizvodnjo, rekordne investicije in rekordne zaloge neprodanega blaga
- Kriza se je začela v Zda, kjer je prišlo do zloma New Yorške borze
- Delnice so povsem izgubile vrednost, industrijska podjetja in banke so masovno propadale, propadale so tudi kmetijske farme
- Proizvodnja se je tako bistveno zmanjšala, brezposelnost pa je narasla
- Kriza se je iz Zda razširila skoraj v vse države sveta
- Ena redkih držav, ki je kriza ni zajela je bila Sovjetska Rusija
- **1934 – 1939:**
- Gre za obdobje počasnega oživljanja gospodarstva
- Države so krizo reševale na različne načine
- Najpogosteje so jo reševale:
- A) z razvrednotenjem denarja
- B) z nudenjem kreditov - privatnikov, ki so preusmerili proizvodnjo
- C) z javnimi deli – zmanjšali so problem brezposelnosti (šlo je za načrtno gradnjo prometnih poti, gradnjo kanalov, namakalnih sistemov)
- Nekatere države pa so krizo reševale z vlaganji v oboroževalno industrijo – Italija, Nemčija in Japonska

POLITIČNI SISTEMI MED OBEMA VOJNAMA

TOTALITARIZEM:

- Je politični sistem v katerem ima popolno oblast ali posameznik ali ožja skupina ljudi
- Za vse totalitarne režime je bila značilna:
- A) izjemna agresivnost
- B) diktatorski režim
- C) skrajno nazadnjaška ideologija
- D) skrajni nacionalizem, ki je pretirano poudarjal vrednost lastnega naroda
- E) rasizem – prepričanje o večvrednosti bele rase
- F) antikomunizem
- G) revanšizem ali maščevanje – značilen za Nemčijo
- Pri tem sistemu sta se razvili 2 obliki:
- 1. ČISTI TOTALITARNI REŽIM:
- Gre za fašizem v Italiji in na Japonskem ter za nacizem v Nemčiji
- 2. MEŠANI TOTALITARNI REŽIM:
- Bil je mešanica totalitarizma in demokracije
- Sem prištevamo:
- A) monarhofašizem v kraljevini Jugoslaviji
- B) vojaške diktature - v Španiji, na Madžarskem, na Poljskem, v Romuniji in Bolgariji
- C) klerofašizem (cerkvena ideologija in totalitarizem) - uveljavi se v Avstriji

FAŠIZEM V ITALIJI:

- Italija je bila država zmagovalka v 1. Svetovni vojni
- Po vojni se je znašla v hudi krizi:
- A) veliko brezposelnost
- B) različna stopnja razvitosti
- C) delavske stavke
- D) nevarnost izbruhov socialistične revolucije
- E) nezadovoljstvo s pridobitvami Italije iz 1. Svetovne vojne
- Vse te slabosti so pospešile razvoj fašizma
- Leta 1922 je v Italiji prišlo do generalne stavke – izkoristili so jo fašisti pod vodstvom Mussolinija
- Konec oktobra 1922 so izpeljali znameniti POHOD NA RIM

- Od kralja so tako izsilili mandat za sestavo vlade – mandat je dobil Mussolini
- Od l. 1922 govorimo o fašistični Italiji
- Fašisti so si oblast v Italiji utrjevali z nasiljem, obračunavanjem s političnimi nasprotniki
- Dosegli pa so tudi več uspehov:
- A) uredili so problem preskrbe
- B) utrdili so valuto
- C) zmanjšali so brezposelnost
- D) uspeli so urediti odnose s katoliško cerkvijo - leta 1929 so s papežem podpisali LATERANSKO POGODBO
- V zunanji politiki so si fašisti zadali cilj obnoviti nekdanji rimski imperij, zato je tudi zunanja politika bila agresivna
- Agresivno se je obnašala do sosed – Kraljevine SHS, Albanije in Grčije
- Fašistom je pred 2. Svetovno vojno uspelo osvojiti nekaj ozemelj
- Leta 1935 so osvojili Abesinijo – postala it. Kolonija
- Leta 1939 si pa priključijo še Albanijo

NACIZEM V NEMČIJI:

- Nemčija se je pred koncem 1. Svetovne vojne znašla v hudi notranji krizi
- Pretresali so jo upori v vojski – prerasli so v socialistično revolucijo, ki je bil intenzivna zlasti v Berlinu in v južni Nemčiji na Bavarskem
- Na Bavarskem so novembra 1918 razglasili BAVARSKO SOVJETSKO REPUBLIKO, ki se je obdržala do aprila 1919
- Ob koncu vojne je cesarstvo propadlo
- Januarja 1919 so izvedli volitve, kjer je zmagala nemška social – demokratska stranka
- Po volitvah so Nemčijo razglasili za republiko – razglasili so v Weimarju, zato govorimo o WEIMARSKI REPUBLIKI
- Politični sistem tukaj je bil uzakonjen s sprejemom ustave, ki je bila izjemno demokratična
- Ampak demokracija je ves čas ogrožena
- Ogrožala jo je levica, ki je grozila s socialistično revolucijo
- Ogrožala pa jo je tudi desnica – med temi je najnevarnejša bila nacistična ali nacional – socialistična stranka
- Vodja te stranke je bil Adolf Hitler
- Ta stranka je grozila, da bo izvedla državni udar
- Dejansko je novembra 1923 poskušala izvesti državni udar v Münchnu
- Vladna vojska je državni udar zadušila
- Voditelje in Adolfa Hitlerja so zaprli v zapor
- Hitler je tukaj napisal knjigo Moj boj (Mein Kampf) - knjiga je postala program nacistične stranke
- Po vrnitvi iz zapora je Hitler začel načrtno krepiti nacistično stranko
- Sprva je bila stranka nepomembna
- Na volitvah l. 1928 je dobila samo 1 milijon glasov od 37 milijonov
- Na volitvah l. 1930 je postala druga najmočnejša stranka, leta 1932 pa je na volitvah zmagala
- Januarja 1933 je Hitler postal predsednik nemške vlade ali kancler
- Od tega leta dalje govorimo o NACISTIČNI NEMČIJI
- Nacisti so vpliv in oblast utrjevali z nasiljem
- Brezobzirno so obračunavali s političnimi nasprotniki
- Vpliv so si večali tudi s političnim programom v katerem so se zavzemali za:
- A) pravica Nemcev do samoodločbe
- B) poudarjali so večvrednost Arijske rase
- C) poudarjali so antisemitizem ali sovražstvo do Judov
- Na oblast so nacisti prišli s pomočjo vojske, veleposestnikov in velekapitala
- Nacisti so po prevzemu oblasti uvedli diktaturo:
- 1. Demokratične ustanove so skoraj povsem onemogočili
- 2. Onemogočili so parlament
- 3. Razpustili so deželne parlamente in v deželah na oblast postavili komisarje
- 4. Prepovedali so: delavska združenja, vse politične stranke razen nacistične
- 5. Uvedli so politiko izjemno ostrega antisemitizma (sovražstvo do Judov)
- Nad Judi so izganjali hud fizični teror, ko pa so prevzeli oblast pa so jih omejevali z državno zakonodajo
- Enega hudih izgredov proti Judom je predstavljala KRISTALNA NOČ – razbili so na tisoče judovskih trgovin, Jude pa so začeli izganjati v koncentracijska taborišča
- Od l. 1939 dalje so Judje na vidnem mestu morali nositi Davidovo zvezdo
- Zunanja politika je bila agresivna
- Že l. 1935 so v Nemčiji uvedli splošno vojaško obveznost
- Leto kasneje so zasedli demilitarizirano Porenje (bila pokrajina brez vojske in industrije) – v pokrajino so vnesli vojsko i industrijo
- Zastavili so si tudi cilj združiti vse nemško-govoreče prebivalce v eno državo
- Marca 1938 je Nemčija izvedla anchluss ali priključitev Avstrije k Nemčiji
- Priključitev je izvedla z izgovorom, da ima nemško-govoreče prebivalstvo pravico živeti v skupni državi
- Na ljudskem glasovanju ali plebiscitu so se Avstrijci skoraj 100% odločili za priključitev k nacistični Nemčiji
- Po uničenju Avstrije, so Nemci začeli pritiskati na Češko – Slovaško – tukaj so izkoristili 2 problema:
- **1. Nemška manjšina na Češko – Slovaškem** – to so bili Sudetski Nemci, ki so imeli priznano široko avtonomijo:
- Tako so lahko uporabljali svoj jezik v uradih, šolah

- Imeli so svoje predstavnike v vladi
- V Pragi so imeli tudi svojo univerzo
- Po prihodu Nacistov so se Sudetski Nemci začeli zavzemati za priključitev k nacistični Nemčiji
- Problem so reševali na Münchenski konferenci septembra 1938
- Na tej konferenci so bile prisotne: Francija, Velika Britanija, nacistična Nemčija in fašistična Italija
- Zahodni državi sta tako na konferenci Nemcem priznali priključitev Sudetskih Nemcev
- 2. Nerešeno nacionalno vprašanje – Slovaki so se čutili podrejene
- Marca 1939 je Slovaška razglasila neodvisnost
- Preostanek Češko – Slovaške pa so zasedli Nemci in ustanovili posebno upravno enoto ČEŠKO – MORAVSKI PROTEKTORAT
- Leta 1939 so Nacisti dosegli še en velik zunanje politični uspeh
- Uspelo jim je skleniti nenapadalno pogodbo s Sovjetsko zvezo – pogodba je bila podpisana avgusta 1939
- V tej pogodbi sta si v tajnih dodatkih obe državi razdelili interesna območja
- L. 1939 se je nacistična Nemčija intenzivno začela pripravljati na obračun s Poljsko
- **FAŠIZEM NA JAPONSKEM**
- Japonska je bila država zmagovalka v 1. Svetovni vojni
- Bila je najmočnejša daljno vzhodna azijska država
- Ob koncu 20ih let jo je prizadela huda gospodarska kriza, prizadelo jo je omejevanje priseljevanja Japoncev v Zda, prizadela jo je tudi omejitev gradnje mornarice
- Te slabosti so dale pečat razvoju japonskega fašizma
- Japonski fašizem je poudarjal:
 1. Vlogo tradicionalne družine
 2. Cesarja, ki je veljal za božanstvo
 3. Večvrednost japonskega naroda, ki ima pravico zavladati nad drugimi narodi
- Japonci so z osvajanji začeli že v 30ih letih
- L. 1931 so osvojili Mandžurijo in na tem območju ustanovili satelitsko državo – MANDŽUKUA
- V 30ih letih so osvojili tudi območja S in srednje Kitajske
- L. 1937 so se zapletli v vojno z Mongolijo, kateri je pomagala Sovjetska zveza – Japonce so porazili
- Po porazu so Japonci zunanjo politiko preusmerili na Tih ocean in tukaj so prišli v spor z Zda

MEŠČANSKI PARLAMENTARIZEM: najbolj značilen za Veliko Britanijo, Francijo in ZDA

VELIKA BRITANIJA:

- Bila je država zmagovalka v 1. Svetovni vojni
- Svoj kolonialni imperij si je povečala
- L. 1926 je imperij preoblikovala v BRITANSKO SKUPNOST NARODOV
- Tako je izgubila status 1. svetovne velesile
- V zunanji politiki se je zavzemala:
 1. Politiko ravnovesja v Evropi
 2. Ohranitev premoči na morju
 3. Ohranitev britanske skupnosti narodov
- Je pa v zunanji politiki napravila nekaj napak – nevtralnost v španski državljanski vojni in preveliko popuščanje Hitlerju

FRANCIJA:

- Prav tako je bila država zmagovalka v 1. Svetovni vojni
- V 20ih letih je bila najmočnejša evropska celinska država
- Okrepila se je ozemeljsko – dobila Alzacijo in Loreno
- Okrepila se je finančno – Nemčija ji je plačevala vojno odškodnino
- V začetku 30ih let jo je prizadela huda gospodarska kriza:
- Desničarske skupine so grozile z državnim udarom in uvedbo totalitarizma
- Leve in sredinske skupine pa so se povezale v ljudsko fronto
- L. 1936 je ljudska fronta na volitvah zmagala in tako začela izvajati reforme – 40h delavnik, plačan letni dopust
- Na oblasti je ljudska fronta ostala do l. 1938, nato pa so prevlado dobile sredinske struje

ZDA:

- Bile so država zmagovalka v 1. Svetovni vojni
- Po končani vojni so se vrnilo k politiki IZOLACIONIZMA – pomeni, da se niso vmešavale v zadeve drugih kontinentov
- V 20ih letih so se srečevale s problemom hiperprodukcije
- L. 1929 je izbruhnila gospodarska kriza
- Reševanja krize se je lotil novi predsednik Roosevelt – po njegovem vodstvu so izdelali načrt reševanja krize, ki se je imenoval New deal
- Posebnost Zda je predstavljal prohibicijski zakon – zakon o prepovedi proizvodnje in prodaje alkoholnih pijač

SOCIALIZEM:

- Kot politični sistem je zagovarjal delavske ali social – demokratske stranke – bile so povezane v II. Internacionalo, ki je do izbruha 1. Svetovne vojne razpadla
- Po končani vojni je bila ustanovljena III. internacionala – ustanovljena marca 1919 v Moskvi
- V III. internacionalo so se povezale komunistične partije, ki so zagovarjale socialistično družbo
- Ena od držav, ki je uvedla socializem je bila Sovjetska zveza
- Sistem je uvedla po oktobrski revoluciji
- Temeljni problem Sovjetske zveze pa je bilo povsem uničeno gospodarstvo – poskušali so ga rešiti z različnimi gospodarskimi sistemi:
- A) VOJNI KOMUNIZEM (1918 – 1921)
- V Sovjetski zvezi so izvedli nacionalizacijo – poddržavili so industrijska podjetja, banke, prometno infrastrukturo
- Izpeljali so tudi agrarno reformo
- Tržno gospodarstvo v tem času skoraj da ni delovalo
- Gospodarstvo je v pretežni meri dobilo naturalni značaj
- Vojni komunizem ni dal zelenih rezultatov, zaradi tega so uvedli nov sistem
- B) NOVA EKONOMSKA POLITIKA (1921 – 1927)
- V tem času je šlo za poskus obnove tržnega gospodarstva
- Mala in srednja podjetja so vrnila privatnikom, velika industrijska podjetja pa so ostala v oblasti države
- Začeli so vračati tudi zeljo kmetom – dovolili so jim najmanjše dodatnih delavnih površin
- V tem času so se tako razvili veliki ruski kmetje – KULAKI
- Leta 1927 so v Sovjetski zvezi uvedli nov sistem:
- C) PLANSKO GOSPODARSTVO
- Obdržalo se je do razpada Sovjetske zveze l. 1990
- Gospodarstvo je bilo uvedeno v obliki petletk – za to obdobje so izdelali podrobne gospodarske načrte, ki so bili tudi v celoti realizirani
- V 1. petletki so največ pozornosti posvečali industrializaciji in elektrifikaciji
- Na podeželju so s precejšnjo krutostjo uvedli skoraj popolno kolektivizacijo – pomeni, da so kmetom odvzeli zemljo
- Do l. 1940 je bilo kolektiviziranih 97% obdelovalnih površin iz katerih so ustvarili državna posestva ali SOVHOZE in združna posestva ali KOLHOZE
- Politični sistem je bil v bistvu totalitaren
- Posameznik je bil povsem podrejen interesom države
- Vsakršno nasprotovanje je za posledico imelo hudo represijo
- Milijon ljudi se je zaradi nasprotovanja znašla v posebnih delavnih taboriščih imenovanih GULAGI
- Najpomembnejša stranka je bila Sovjetska komunistična partija
- Druge politične stranke pa niso bile dovoljene
- Delovale so množične organizacije (mladinska, ženska, sindikalna) – bile so izvajalke politike Sovjetske komunistične partije
- V državi in Sovjetski komunistični partiji si je po smrti Lenina vodilno mesto izboril STALIN
- Z nasprotniki je obračunaval v Stalinovih čistkah - najbolj radikalne so bile med leti 1936 in 1938
- V čistkah je obračunal tudi z vrhom Sovjetske rdeče armade
- Od 700 generalov jih je okoli 400 dal pobit
- Med žrtvami je bil tudi maršal Tuhačevski
- Za obdobje njegove vladavine se je uveljavil izraz stalinizem, ki se obdrži do smrti Stalina l. 1953

ŠPANSKA DRŽAVLJANSKA VOJNA

- Španija je po 1. Svetovni vojni po obliki ureditve bila parlamentarna monarhija
- V 20ih letih je zavladovala vojaška diktatura generala PRIMA DE RIVIERA
- Diktatura se je obdržala do začetka 30ih let
- Takrat so izvedli občinske in državne volitve – zmagali so republikanci
- Španija je tako bila razglašena za republiko
- Republikanski ureditvi pa so nasprotovale desničarske skupine – zlasti cerkev in vojska
- Vojska je grozila z izvedbo državnega udara
- Zaradi grožnje so se leve in sredinske skupine povezale v ljudsko fronto, ki je na volitvah l. 1936 tudi zmagala in tako začela izvajati korenite družbene reforme
- Nekaj mesecev po zmagi je v Španiji prišlo do državnega udara, ki ga je izvedel general FRANKO
- Začel se je v španskem Maroku
- Z državnim udarom je Španijo zajela državljanska vojna – spopadla sta se republikanski in frankistični tabor
- Po izbruhu vojne so republikanci obvladovali osrednjo in V Španijo
- Frankisti pa do obvladovali JZ in SZ Španijo
- V državljansko vojno so se vmešale tudi tuje države
- Na strani generala Franka sta se vmešali fašistična Italija in nacistična Nemčija
- Na strani republikancev pa Sovjetska zveza, ki je pomagala z orožjem. Denarjem in inštruktorji
- Razen Sovjetske zveze so republikancem na pomoč prišle mednarodne ali internacionalne države – šlo za prostovoljce in različnih držav (okoli 30 000 od tega 400 Slovencev)
- Anglija in Francija se v špansko vojno nista vključili

- Ob izbruhu vojne sta razglasili nevtralnost
- Državlјanska vojna se je končala marca 1939 z zmago generala Franka, ki je uvedel diktaturo – ta se je obdržala do 1975 (smrt Franka)

JUŽNI SLOVANI MED 1918 IN 1941

NASTANEK DRŽAVE SLOVENCEV, HRVATOV IN SRBOV:

- V času 1. Svetovne vojne se je ponovno zaostrijo jugoslovansko vprašanje
- Na reševanje tega vprašanja so imeli velik vpliv 3 dejavniki:
 1. KRALJEVINA SRBIJA:
 - Bila je samostojna država, imela je močno vojsko in bila je članica antantnega tabora (bila na strani zmagovitega tabora)
 - Srbija je že decembra 1914 izdala posebno listino – NIŠKA DEKLARACIJA
 - V deklaraciji se je zavzemala za osvoboditev južnih Slovanov, ki so živeli v okviru A-O
 - Ampak pod pojmom osvoboditev je razumela priključitev J Slovanov k Srbiji
 2. JUGOSLOVANSKI ODBOR:
 - Nastal je aprila 1915 v Londonu
 - Sestavljali so ga politiki J slovanskih narodov, ki so od začetku vojne zbežali v tujino
 - Med temi sta bila zlasti pomembna dalmatinska politika dr. ANTE TRUMBIČ in dr. FRANE SUPELO
 - Ta odbor je julija 1917 na otoku Krfu podpisal posebno listino KRFSKO DEKLARACIJO
 - Sopotpisnik deklaracije je bila srbska vlada
 - V deklaraciji so se zavzeli za razpad A-O, za nastanek samostojne države J slovanskih narodov, za državo kot parlamentarno monarhijo in zavzeli so se da vladarsko rodbino v državi J slovanskih narodov predstavljajo Karađorđevići
 3. JUGOSLOVANSKI KLUB:
 - Nastal je maja 1917 na Dunaju
 - Sestavljali so ga poslanci J slovanskih narodov v Dunajskem parlamentu
 - 30.5.1917 so izdali posebno deklaracijo MAJNIŠKO DEKLARACIJO – zavzeli za uresničitev ideje trializma
 - Poleg 3 deklaracij je bila podpisala še 1 – ŽENEVSKA DEKLARACIJA
 - Podpisniki te deklaracije so bili predstavniki države SHS in predsednik srbske vlade
 - V deklaraciji so se zavzeli za konfederativno ureditev Jugoslovanske države
- Poleti 1918 se je kriza v A-O zaostrijo
- Možnost razpada je bila vedno večja
- Slovenci so avgusta 1918 ustanovili narodni svet za Slovenijo in Istro
- V začetku oktobra 1918 je bilo v Zagrebu ustanovljeno narodno vijeće, ki je povezovalo južnoslovanske narode v okviru A-O
- Prelomnico predstavljal 29.10.1918 – ustanovljena država SHS (Slovenci, Hrvati, Srbi)
- Sedež države je bil v Zagrebu, oblastni organ v državi je bilo narodno vijeće in predsednik narodnega vijeća je bil dr. Anton Korošec
- Država SHS je vključevala J Slovane ki so bili prej v okviru A-O (Slovenske dežele, hrvaške dežele, velik del Dalmacije, Bih)
- Ni pa vključevala Istre, ker je prišla pod Italijane in Vojvodine, ki je spadala pod Srbijo
- Država SHS se je ob nastanku znašla pred hudimi problemi – ni dobila mednarodnega priznanja, meje niso bile točno določene
- Sosednje države so kazale močne težnje, da si državo SHS razdelijo
- Zaradi nevarnosti se je država SHS 1.12.1918 združila s kraljevino Srbijo, Črno Goro
- Novo nastala država se je imenovala KRALJEVINA SHS (Srbi, Hrvati, Slovenci)
- Slovenci so se v novo državo vključili iz več razlogov:
 1. Strah pred germanizacijo
 2. Strah pred razkosanjem
 3. Možnost pridobitve novih trgov
 4. Strah pred možnostjo socialistične revolucije
- Kraljevina SHS je bila več nacionalna država, vendar narodi niso imeli enakopravnega položaja
- Obstoј naroda je bil priznan Slovcem, Hrvatom in Srbom
- Niso pa priznavali obstoja Makedoncev, Črnogorcev in Muslimanov
- Še slabši položaj so imele narodne manjšine, ki so bile podvržene močni ASIMILACIJI ali raznarodovanju
- Med manjšinami je težak položaj imela Albanska manjšina
- Najugodnejši položaj pa je imela Nemška manjšina v Vojvodini
- Precej močna Nemška manjšina je živela tudi v slovenskih deželah – na Kočevskem, Apaško polje, Ptuj, Celje, Maribor
- Politiko v kraljevini SHS so usmerjale meščanske politične stranke
- V glavnem so nastale na nacionalni osnovi, samo nekatere so imele jugoslovanski značaj
- Pomembnejše meščanske politične stranke so bile:
 1. SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA – vodil jo je dr. Anton Korošec
 2. HRVAŠKA KMEČKA STRANKA – vodil jo je Stijepan Radić, po njegovi smrti pa Vlatko Maček
 3. JUGOSLOVANSKA MUSLIMANSKA STRANKA – bila je v Bosni, vodil pa jo je Mehmed Spaho

- V Srbiji sta delovali 2 močni meščanski stranki
- 1. NARODNA RADIKALNA STRANKA – vodil jo je Nikola Pašič
- 2. JUGOSLOVANSKA DEMOKRATSKA STRANKA – imela je jugoslovanski značaj, saj je povezovala liberalce iz celotne države. Voditelja stranke sta bila Svetozar Pribičević in Ljuba Davidović
- Meščanske stranke so delovale do diktature
- V času diktature je bilo ustanovljenih nekaj državnih strank:
 - 1. JUGOSLOVANSKA RADIKALNA KMEČKA DEMOKRACIJA
 - 2. JUGOSLOVANSKA NACIONALNA STRANKA
 - 3. JUGOSLOVANSKA RADIKALNA ZAJEDNICA
- V državi so delovale tudi delavske stranke
- Pomembni sta bili
 - 1. SOCIALISTIČNA STRANKA JUGOSLAVIJE, ki je povezovala desnice razpadlih social demokratskih strank
 - 2. KOMUNISTIČNA PARTIJA JUGOSLAVIJE je povezovala levice razpadlih social demokratskih strank
- Ustanovljena je bila l. 1920 in predstavljala je močno politično stranko, zato je oblast njeno delovanje najprej omejila z obznanom ali razglasom
- Avgusta l. 1921 pa je delovanje komunistične partije Jugoslavije prepovedala z zakonom o zaščiti države
- Komunistična partija je po prepovedi prešla v ilegalno delovanje
- V ilegali je ostala vse do 1941
- V času ilegalnega delovanja so k. partijo razjedali frakcijski boji – boji med skupinami za vodilne položaje v stranki
- Ti boji so se zaključili sredi 30ih let z nastopom Josipa Broza Tita
- V kraljevini SHS so delovale različne nacionalistične organizacije
- V Sloveniji je to bila ORJUNA (organ jugoslovanskih nacionalistov)
- Na Hrvaškem je deloval HRNAC
- V Srbiji pa SRNAO
- Prav tako so delovale tudi različne profašistične skupine, ki so simpatizirale s fašistično ideologijo
- Take skupine so bile: Nemški kulturbund, Ustaši na Hrvaškem, jugoslovanski zbor v Srbiji,...

GOSPODARSTVO V JUGOSLOVANSKI DRŽAVI

- V kraljevino SHS so se združile gospodarsko zelo različno razvite države
- Med bolj razvite so spadale dežele, ki so bile nekoč pod A-O
- J dežele so po stopnji gospodarske razvitosti bistveno zaostajale
- Med najmanj razvite so spadale: Makedonija, Črna Gora in Kosovo
- Za okrepitev gospodarstva so v državi izpeljali več ukrepov:
 - 1. AGRARNA REFORMA:
 - Izpeljali so jo nedosledno
 - Ponekod so jo izkoristili za spremembo etnične podobe
 - Prav tako so se nedosledno držali zemljiškega maksimuma
 - 2. NACIONALIZACIJA:
 - Izvedena je bila nedosledno
 - Še najbolj je zajela infrastrukturo – prometna sredstva (zlasti železnico)
- Glavna gospodarska panoga v državi je bilo kmetijstvo
- Ob nastanku se je s kmetijstvom ukvarjalo okoli 90% preb.
- L. 1940 pa se je delež zmanjšal na $\frac{3}{4}$
- Zemljiška posest je bila razdrobljiva
- Prevladovala je mala kmečka posest
- Še največ veleposesti je bilo v Vojvodini
- Stopnja mehanizacije v kmetijstvu je bila izjemno nizka
- Glavno delavno silo je še vedno predstavljala živalska delavna sila
- Industrializacija v državi je bila počasna
- Največ industrije je bilo v SZ predelih
- Prevladovala so mala in srednja ind. podjetja
- Pomembno vlogo je imelo rudarstvo
- Večina rudnikov je bila v lasti tujega kapitala
- V 20ih letih je šlo za kapital Z držav
- V 30ih letih pa se je krepil vpliv kapitala totalitarnih držav
- Najugodnejše gospodarsko obdobje je bilo od 1925 do 1931
- Šlo je za obdobje gospodarske stabilnosti
- Dinar kot plačilno sredstvo je predstavljal konvertibilno valuto (možnost kupovanja v tujini)
- Delovala je tudi borza
- Državni proračun je bil uravnotežen
- L. 1931 je državo dosegla huda gospodarska kriza

- V tem času so masovno propadala kmečka posestva, ind. podjetja
- Brezposelnost se je bistveno povečala
- Kriza je začela popuščati v 2.pol. 30ih let, ko se je država navezala na totalitarne države

ZUNANJA POLITIKA:

- Kraljevina SHS se je ob nastanku znašla ob zelo neugodnem zunanje političnem položaju
- Spore je imela z vsemi sosednjimi državami razen z Grčijo
- Zlasti neugoden nasprotnik je bila Italija, ki si je želela prisvojiti čim več ozemlja V jadranski obali
- Mednarodno je država bila priznana na Pariški mirovni konferenci
- Postopoma ji je uspelo urediti mejne spore z Avstrijo, Italijo in Madžarsko
- Zlasti neugoden je bil sporazum z Italijo – odstopiti jo je morala precejšen del ozemlja
- Zaradi ogroženosti se je kraljevina SHS povezala z drugimi državami – MALA ANTANTA
- Nastala je na pobudo Francije
- Med leti 1919 in 1921 so se v malo antanto povezale: Kraljevina SHS, Romunija in Češko-Slovaška
- 2. Povezava je bil BALKANSKI PAKT
- Ustanovljen je bil 1934 in nastal je zaradi agresivne politike fašistične Italije
- V Balkanski pakt so bile povezane: Kraljevina SHS, Grčija in Turčija
- S Sovjetsko zvezo je država navezala stilo 1940
- V 30ih letih se je država začela navezovati na totalitarne države – pomeni, da je kraljevina SHS pristala na agresivno politiko nacistične Nemčije – priznala ji je priključitev Avstrije in na razbitje Češko-Slovaške
- Ob začetku 2. Svetovne vojne je kraljevina Jugoslavija razglasila nevtralnost, ampak pritisk nacistične Nemčije se je stopnjeval
- Pod pritiskom je kraljevina Jugoslavija podpisala pristop k trojni pogodbi, ki je bil podpisan 25.3.1941 na Dunaju
- Po podpisu trojne pogodbe so v Jugoslaviji izbruhnile demonstracije in zaradi tega se je Hitler odločil za vojaški obračun s kraljevino Jugoslavijo
- Obračun se je začel 6.4.1941

OBDOBJA DRŽAVE JUGOSLOVANSKIH NARODOV

1. OBDOBJE: OBDOBJE PARLAMENTARNE DEMOKRACIJE

- Začne se konec l. 1918 in se konča januarja 1929
- Za prva leta je značilna prehodnost, kar pomeni, da so se posamezna območja prilagajala novim razmeram
- V tem obdobju je vladala socialna, gospodarska in politična nestabilnost
- Nove razmere v državi so bile uzakonjene s 1. ustavo, ki je bila sprejeta 28.6.1921
- Ustava se je imenovala VIDOVDANSKA USTAVA
- Ustava je uzakonila sistem parlamentarne monarhije
- Zakonodajni organ je bila narodna skupščina ali parlament, ki je imel omejene pristojnosti
- Izvršna oblast je bila v rokah kralja, ki je imel velike pristojnosti:
- A) Bil je vrhovni poveljnik poveljnik vojske
- B) Imel je pravico sklicevati in razpuščati narodno skupščino
- C) Lahko je predlagal zakone in imenoval vlado
- Ustava je uzakonila:
- A) KOMPROMISNI UNITARIZEM – gre za idejo o jugoslovanskem narodu, ki ga sestavljajo 3 plemena (Slovenci, Hrvati in Srbi)
- B) Pravice in svoboščine – svoboda tiska, govora, vere
- C) Centralizem – najprej je zajel vojsko, nato pa še ostala področja
- Upravno je država bila razdeljena na 33 upravnih enot – imenovale so se OBLASTI
- Slovenski prostor je bil razdeljen na Ljubljansko in Mariborsko oblast
- Politiko so usmerjale meščanske politične stranke, ki so bile povezane v vladni in opozicijski tabor
- Razmere med taboroma so bile zelo zaostrene
- Zaostreni odnosi so l. 1928 pripeljali do oboroženega obračuna v narodni skupščini
- Po oboroženem obračunu si v državi uvedli izredne razmere
- Obdobje se je končalo v začetku januarja 1929

2. OBDOBJE: DIKTATURA KRALJA ALEKSANDRA

- Znana je pod imenom ŠESTOJANUARSKA DIKTATURA
- Uvedel jo je kralj Aleksander
- Ob uvedbi diktature je razveljavil Vidovdansko ustavo
- Razpustil je tudi parlament in prepovedal vse meščanske politične stranke
- Državo je upravno razdelil na 9 banovin, ki so v glavnem nosile ime po rekah
- Večina slovenskega prostora je spadala v Dravsko banovino
- Banovine niso imele nikakršne avtonomije
- Bane je postavljala kralj
- Kralj je tudi spremenil ime države – kraljevino SHS je preimenoval v kraljevino Jugoslavijo
- Diktaturo so sprva sprejeli ugodno

- Podprle so jo Z države, vendar je postopoma začel naraščal odpor proti diktaturi
- Prepovedane meščanske stranke so začele izdajati svoje programe – imenovali PUNKTACIJE, v katerih so zahtevali obnovo parlamentarnega sistema
- Med njimi so bile posebej znane Ljubljanska in Zagrebška punktacija
- Kralj je l. 1931 omilil diktaturo
- Izdal je ustavo brez soglasja parlamenta – imenujemo jo vsiljena ali oktroirana ustava
- Obdržala se je do konca obstoja kraljevine Jugoslavije
- Z oktroirano ustavo je bilo delno obnovljeno strankarsko življenje – ustava je dovoljevala ustanovitev ene državne stranke
- Diktatura se je končala 9.10.1934 s smrtjo kralja Aleksandra, ki je bil ubit v Marseille-u (Marseju) – ubili so ga pristaši jugoslovanske emigracije
- **3. OBDOBJE: KRALJEVO NAMESTNIŠTVO**
- Zajema čas od oktobra 1934 do marca 1941
- Oblast je v tem času prevzelo tričlansko kraljevo namestništvo, zato ker je prestolonaslednik Peter II bil še mladoleten
- V času kraljevega namestništva je bilo obnovljeno strankarsko življenje
- Na oblasti se je izmenjalo več vlad:
- 1. VLADA MILANA STOJADINOVIĆA (1935-1938)
- V času njegove vlade je bila ustanovljena nova stranka – Jugoslovanska radikalna zajednica
- V tem času se je kraljevina Jugoslavija začela povezovati z nacistično Nemčijo predvsem na gospodarskem področju
- Milan Stojadinović je imel precej simpatij s fašistično ideologijo
- Po vzoru italijanskih fašistov je v državi ustanavljal odrede zelenih srajc
- 2. VLADA CVETKOVIČ-MAČEK (1938)
- Tik pred 2. Svetovno vojno ji je uspelo rešiti hrvaško vprašanje
- Iz hrvaških pokrajin je bila ustanovljena enotna banovina – BANOVINI HRVAŠKA
- Banovina je imela priznano visoko stopnjo notranje avtonomije
- Skupna zadeva banovine s kraljevino Jugoslavijo so bile še samo: kralj, vojska, zunanja politika in nekaj financ
- Podoben status so predvideli za Dravsko banovino
- Iz vseh ostalih dežel pa so nameravali ustanoviti banovino VELIKO SRBIJO
- Ob začetku 2. Svetovne vojne je vlada razglasila državo za nevtralno, se pa je začela pripravljati na morebitno vojno
- Uvajati je začela vojno gospodarstvo z racionalno preskrbo z živilskimi kartami
- 25.3.1941 je vlada Cvetković-Maček podpisala pristop k trojni pogodbi
- Demonstracije, ki so izbruhnile v državi je izkoristila skupina oficirjev, ki je izvedla državni udar
- Državni udar je vodil Dušan Simović
- In z udarom so tako odstavili kraljevo namestništvo
- Kralja Petra II so razglasili za polnoletnega in za novega Jugoslovanskega kralja
- Odstavili so vlado Cvetković-Maček in ustanovljena je bila zadnja vlada v kraljevini Jugoslaviji
- 3. VLADA GENERALA DUŠANA SIMOVIĆA
- Vlada se je obdržala samo nekaj dni
- 6.4.1941 je nacistična Nemčija z zavezniki obračunala s kraljevino Jugoslavijo

SLOVENCIMED LETI 1918 IN 1941

- Slovenska politika na razmere, ki so nastale po vojni ni bila pripravljena, zato so slovenski politiki delovali medlo in neodločno
- Mnogi načrti skupne Južnoslovanske države so propadli
- Propadel je načrt trializma
- Novoustanovljena država SHS se je obdržala samo mesec dni
- Politične stranke na Slovenskem niso bile enotne
- Najmočnejša slovenska ljudska stranka je zagovarjala avtonomijo Slovenskih dežel
- Nekaj časa je celo zagovarjala republiko
- Liberalci, ki so nastali iz narodno napredne stranke so zagovarjali centralizem in unitarizem
- Delavska stranka, ki je bila v razpadanju pa se je zavzemala za državo kot socialistično republiko
- Oblastni organ na slovenskem po končani vojni je bil narodni svet – 31.10.1918 je imenoval narodno vlado, ki je delovala do 23.12.1918
- Narodna vlada je probleme na področju prometa, oskrbe, reda in miru, izobraževanja, zdravstva uspešno reševala
- Ustanovila je tudi narodno vojsko, ki je delovala do novembra 1918, ko je bila vključena v kraljevo armado
- Manj uspešna je bila pri reševanju zunanjih političnih problemov – nastopala je neodločno in preveč je pričakovala od pariške mirovne konference
- Bila je tudi prepričana, da bodo na pariški mirovni konferenci postavili pravične meje
- Preveč se je zanašala na pomoč Beograda (pomoči ni bilo)
- 23.12.1918 jo je nasledila DEŽELNA VLADA – imenoval jo je kralj Aleksander
- Deželna vlada je delovala do sprejetja Vidovdanske ustave

- **BOJ ZA MEJE:**
- Pri tem boju je šlo za boj z Italijo, Avstrijo in Madžarsko
- Z Italijo je šlo za boj za Z slovensko mejo
- Italijani so ob koncu 1. Svetovne vojne zasedli več ozemlja, kot so ga dobili z Londonsko pogodbo
- Prodrli so vse do Vrhnike in v Zgornjo Savsko dolino do Jesenic
- Problem meje z Italijo so reševali na Pariški mirovni konferenci
- Tukaj je bilo podanih več predlogov:
 - A) Kraljevina SHS je predlagala nekdanjo mejo med Italijo in A-O
 - B) Italijani so zahtevali vsaj mejo, kot jo je določala Londonska pogodba
 - C) Zda so na konferenci podale kompromisni predlog, po katerem naj bi meja potekala od Karavank do gore Učke v Istri. Do reke Raše in Kvarnerskega zaliva
- Noben od predlogov ni bil sprejet in odločili so se naj problem meje rešita obe državi sami
- Po dolgotrajnih in mučnih pogajanjih je problem meje bil rešen s RAPALSKO POGODBO – podpisana novembra 1920
- Z rapalsko pogodbo je Italija priznala obstoj SHS in tako dobila slovensko primorsko
- Meja je potekala po razvodju med Savo in Sočo
- Italija je dobila Istro, Dalmacijo okoli Zadra, 4 jadranske otoke (Cres, Lošinj, Lastovo, Palagruža)
- Z rapalsko pogodbo so Slovenci izgubili 1/3 etničnega ozemlja
- Izguba Primorske je za Slovence predstavljala nacionalno katastrofo
- Rapalska pogodba je l. 1924 bila dopolnjena z Rimsko pogodbo, s katero je Italija dobila Reko
- L. 1925 je bila dopolnjena z Nettunskimi konvencijami s katerimi je kraljevina SHS italijanski manjšini priznala nacionalne pravice brez recipročnosti za Hrvate in Slovence
- Z Avstrijo je šlo za problem S meje
- Šlo je za problem razmejitve na Koroškem in Štajerskem
- Slovenci so na Koroškem zahtevali narodnostno mejo
- Koroški deželni zbor pa je zahteval priključitev Koroške k Avstriji
- Na Koroškem so problem razmejitve reševali z vojaško silo
- Sprva so več uspeha imeli Slovenci
- Slovenski oficir Franjo Malgaj je s svojimi vojaki zasedel Mežiško dolino in V del Koroške
- Oficir Alfred Lavrič pa je zasedel Z Koroško do reke Drave
- Avstrijci so bili vojaško močnejši in so do aprila 1919 slovenske vojake potisnili vse do Slovenj Gradca
- V maju je sledila ofenziva vojske kraljevine SHS v kateri so zasedli celotno slovensko Koroško s Celovcem
- Problem meje na Koroškem so reševali na Pariški mirovni konferenci – sprejet je bil predlog o izvedbi plebiscita ali ljudskega glasovanja
- Plebiscit je bil izveden 10.10.1920 – tukaj se je približno 60% odločilo za pripadnost k Avstriji, 40% pa za kraljevino SHS
- S plebiscitom je Koroška za Slovenijo bila izgubljena in tudi izguba Koroške je pomenila nacionalno katastrofo
- Uspešnejši so bili Slovenci pri reševanju meje na Štajerskem
- Glavne zasluge je imel nekdanji avstrijski major Rudolf Maister, ki ga je narodno svet za Štajersko povišal za generala in postavil za poveljnika v slovenskem delu Štajerske
- Rudolf Maister je izvedel mobilizacijo
- Razorožil je nemške enote v Mb in postavil mejo, ki je potekala po narodnostni črti
- O meji na Štajerskem so razpravljali na Pariški mirovni konferenci
- Ob podpori Francije je meja bila določena na reki Muri
- Maribor so prisodili k kraljevini SHS, Radgono pa k republiki Avstriji
- Pri razmejitvi z Madžarsko je šlo za problem SV meje – problem razmejitve na območju Prekmurja
- V Prekmurju je po končani vojni prišlo do socialistične revolucije, ki je bila del Madžarske socialistične revolucije – izvedena po vzoru socialistične revolucije v Sovjetski Rusiji
- Antanta se je odločila, da bo socialistično revolucijo na Madžarskem zlomila
- Vojsko je nabrala v sosednjih državah – Romuniji, Češko-Slovaški in kraljevini SHS
- Revolucija je tako bila zlomljena
- Kraljevina SHS je za nagrado dobila območje Prekmurja, Porabje pa je ostalo pod Madžarsko nadoblastjo

POLITIČNI TABORI NA SLOVENSKEM

- Slovenci so na politiko v kraljevini SHS imeli majhen vpliv, zato ker so predstavljali nizek del prebivalstva v skupni državi (8%)
- Ključni razlog za majhen vpliv je bila razcepljenost slovenske politike
- Po 1. Svetovni vojni in nastanku kraljevine SHS so se na slovenskem oblikovali 3 politični tabori:
 - 1. KLERIKALNI ALI KATOLIŠKI TABOR:
 - Najmočnejša je bila slovenska ljudska stranka – vse do l. 1940 jo je vodil dr. Anton Korošec
 - Delovala je tudi narodna ljudska stranka, ki je delovala samo nekaj let – vodil jo je dr. Ivan Šušteršič
 - Slovenska ljudska stranka se je v katoliškem taboru zavzemala:
 - A) Za avtonomijo dežel v skupni državi
 - B) Zadrugištvo za socialne reforme

- C) Stanovska družba
- Ključno vlogo v stranki in taboru je imela duhovščina
- Stranko so podpirale podeželske plasti in del delavstva
- V 30ih letih so se okrepile skrajne katoliške organizacije, ki so se zavzemale za podreditev celotnega življenja katoliškim načelom
- Zaradi teh skrajnih kat. Skupin so naprednejše skupine izstopile iz kat. Tabora
- Ena od teh skupin so bili KRŠČANSKI SOCIALISTI – priključili so se ljudsko frontnemu gibanju
- L. 1941 so bili med ustanovitelji osvobodilne fronte slovenskega naroda
- V kat. Taboru se je razvilo močno sindikalno gibanje
- Sindikati so se imenovali jugoslovanska strokovna zveza – predstavljala najmočnejši sindikat na slovenskem

- 2. LIBERALNI TABOR:
- Bilo je vključenih več političnih strank
- Najprej so bili vključeni v jugoslovansko demokratično stranko
- Ko pa je ta razpadla so se vključili v samostojno demokratično stranko
- V ta tabor sta spadali še samostojna kmečka stranka in narodno socialna stranka
- Liberalni tabor se je zavzemal za CENTRALIZEM – vse naj vodi iz enega centra (Beograda) in za UNITARIZEM – zagovarjali idejo o enem jugoslovanskem narodu
- Tudi v tem taboru je v 30ih letih prišlo do razkola
- Iz tabora so izstopile demokratično usmerjene skupine – SLOVENSKI MAČKOVCI, ZVEZA DRUŠTEV KMEČKIH FANTOV IN DEKLET, SOKOLI
- Tudi te skupine so se vključevale v ljudsko frontno gibanje in nato v osvobodilno fronto slovenskega naroda
- Tudi v tem taboru so razvili sindikalno gibanje, ki je po moči zaostajalo za kat. Taborom
- Sindikati so se imenovali narodna strokovna zveza

- 3. DELAVSKI TABOR:
- Slovenski delavci so bili vključeni v 2 stranki:
- A) Socialno stranko Jugoslavije
- B) Komunistično partijo Jugoslavije
- Slovenski komunisti so se po izdaji zakona o zaščiti države znašli v ilegali
- Slovenski komunisti so bili med prvimi, ki so začeli opozarjati, da J Slovani niso en narod
- V času diktature so se slo. Komunisti znašli pod močno represijo
- Do oživitve komunistične organizacije je prišlo l. 1937 – slo. Komunisti so ustanovili svojo politično stranko – KOMUNISTIČNO PARTIJO SLOVENIJE (bila del jugoslovanske komunistične partije)
- Ustanovljena je bila na Čebinah nad Zagorjem
- Na ustanovnem sestanku komunistične partije slo. so se zavzeli za:
- A) Boj proti fašizmu in nacizmu
- B) Boj proti germanizaciji in italianizaciji slo. Naroda
- C) Socialno revolucijo – glavni cilj
- D) Rešitev slo. Narodnega vprašanja
- Bili so tudi pobudniki narodno obrambnega in ljudskega frontnega gibanja
- 27.4.1941 so bili organizatorji ustanovnega sestanka osvobodilne fronte slovenskega naroda
- Delavski tabor je razvil tudi močno sindikalno gibanje
- Delavski sindikat so imenovali UKSOV SINDIKAT

GOSPODARSTVO V SLOVENSКИH DEŽELAH MD OBEMA VOJNAMA

- Gospodarski položaj slovenskih dežel se je po 1. Svetovni vojni bistveno spremenil
- Slovenske dežele so v času obstoja Avstro-Ogrske spadale med manj razvite dežele
- Po vključitvi v kraljevino SHS pa so naenkrat postale gospodarsko najbolj razvit predel države
- Gospodarstvo slovenskih dežel se je po 1. Svetovni vojni srečalo s številnimi problemi:
- A) Inflacija
- B) Menjava valut
- C) Vsesplošno pomanjkanje in pomanjkanje surovin
- Velik problem je bila izguba ozemlja, predvsem je prizadela izguba Trsta (Slovenske dežele so izgubile izhod na Jadransko morje)
- Tudi v slovenskih deželah so izpeljali nacionalizacijo:
- A) Podržavili so infrastrukturo, pošto, telegraf, telefon
- B) Delno so podržavili tudi industrijska podjetja
- Z nacionalizacijo skoraj da ni bilo prizadeto lastništvo Z držav

- Glavna gospodarska panoga je bilo kmetijstvo
- S kmetijstvom se je ukvarjalo okoli 66% preb.
- Ob koncu obdobja pa 55%
- Za okrepitev kmetijstva je bila izvedena AGRARNA REFORMA
- Reforma ni bila izpeljana dosledno – samo tretjinsko
- Ni imela večjih ekonomskih učinkov

- Prevlado je imela mala kmečka posest
- Nekaj veleposesti je bilo samo na območju Prekmurja
- Najboljši položaj je kmetijstvo imelo v 20ih letih
- Poslabšalo se je pa v času gospodarske krize – kmetije so masovno propadale
- Oblast je propad kmetij reševala z odlogom plačila posojil
- Kmetijstvo je začelo oživljati v 2.pol.30ih let – večina kmetijskih pridelkov je šla na tržišče v nacistično Nemčijo
- Tudi industrializacija je uspešno napredovala
- Slovenska industrija je ustvarjala ¼ jugoslovanske ind proizvodne
- Slovenska ind je v glavnem delovala za domači trg in izvoza na tuje trge je bilo malo
- Kvaliteta industrijskih izdelkov je padala
- V ind so prevladovala mala in srednja podjetja
- V medvojnem obdobju je bilo na novo zgrajenih okoli 2500 industrijskih obratov
- V teh obratih je delo našlo okoli 100 000 delavcev
- Industrijo je kasneje močno prizadela gospodarska kriza
- Mnogo podjetij je tako propadlo
- Tudi na slovenskem se je povečala stopnja brezposelnosti
- Napredek pa se je kazal v energetiki
- Poraba el. energije se je bistveno povečala
- Kapital v slovenskih deželah je bil razcepljen
- Precej kapitala je bilo zbranega v zadrugah
- Najmočnejši bančni ustanovi sta bili zadružna gospodarska banka in kreditni zavod za trgovino in industrijo
- Močan je bil vpliv tujega kapitala, ki je bil močno prisoten v velikih delniških družbah – Kranjska ind družba in Trboveljska premogokopna družba
- Tudi na slovenskem je v 20ih letih prevladoval kapital Z držav
- Močan je bil tudi češki kapital
- V 30ih letih pa se je krepil kapital nacistične Nemčije in fašistične Italije

ŠOLSTVO, KULTURA IN ZNANOST NA SLOVENSKEM

- Šolstvo na slovenskem je v obdobju med vojnama bilo dokaj dobro razvito
- Delovalo je okoli 860 osnovnih šol in 85 srednjih šol
- Veliko pridobitev je predstavljala ustanovitev ljubljanske univerze
- Ustanovljena je bila konec l. 1919 – velike zasluge je imel dr. Mihajlo Rostohar
- Univerza se je imenovala Univerza kraljevine SHS
- V sklopu univerze je delovalo 5 fakultet – teološka, pravna, filozofska, tehnična in nepopolna medicinska
- L. 1929, ko je bila uvedena diktatura je oblast imela v načrtu ukiniti univerzo v Ljubljani
- Ukinitve je preprečil takratni rektor Vidmar
- To je bil čas, ko je univerza praznovala 10letnico
- Za pokroviteljstvo nad proslavo so prosili kralja Aleksandra, ki je vabilo sprejel
- Univerza se je tako preimenovala v Univerzo kralja Aleksandra
- Študentov na univerzi je bilo malo
- Ob ustanovitvi jo je obiskovalo nekaj manj kot 700, l. 1940 pa okoli 1800 študentov
- Ustanovljene so bile tudi osrednje kulturne institucije – Narodna galerija, Narodna in univerzitetna knjižnica
- Na slovenskem sta delovali tudi 2 poklicni gledališči – v Mariboru in Ljubljani
- Delovala pa je še vrsta amaterskih gledališč
- Ustanovljena je bila Akademija znanosti in umetnosti
- Dobro je bilo razvito društveno življenje – delovalo je več kot 8000 društev
- Razvita je bila kino operaterska dejavnost – obratovalo je okoli 54 kino dvoran
- L. 1928 se je oglasil radio Ljubljana

SLOVENCİ V ZAMEJSTVU

- Položaj Slovencev se je po 1. Svetovni vojni v primerjavi s položajem v A-O bistveno spremenil
- Do konca 1. Svetovne vojne je večina Slovencev živela v A-O
- Izjema so bili Beneški Slovenci, ki so od 1866 dalje spadali pod Italijo
- Po 1. Svetovni vojni so Slovenci bili razdeljeni med 4 države
- Večina slovenskega ozemlja je spadala v kraljevino SHS – Slovenci bili tukaj priznani kot narod
- V ostalih 3 državah (Italija, Avstrija, Madžarska) pa obstoj Slovencev niso priznavali
- Območje, ki ga je po 1. Svetovni vojni dobila Italija se je imenovalo JULIJSKA KRAJINA – tukaj živelo okoli 300.000 Slovencev
- 1923 so Julijsko krajino razdelili na več provinc
- Italijani so nad Slovenci v Julijski krajini začeli izvajati široko italianizacijo in zaradi tega se je precejšen del Slovencev izselil
- Kar okoli 70.000 se jih je izselilo v kraljevino SHS (na Štajersko), okoli 30.000 v latinsko Ameriko, precej Slovencev pa so Italijani preselili v notranjost Apeninskega polotoka
- Nosilec italianizacije je bila fašistična stranka

- Fašistično gibanje na območju Julijske krajine se je pojavilo že 1919
- Fašisti so prosti Slovincem, ki jih niso priznavali organizirali kazenske ekspedicije – tukaj so uničevali slovenske šole, vrtce, župnišča, narodne domove
- Zlasti odmeven je bil požig slovenskega narodnega doma v Trstu, ki so ga fašisti požgali julija 1920
- Po l. 1922 je italianizacija postajala načrtna:
 - A) Ukinili vsa slovenska društva (okoli 500), ukinili so knjižnice (okoli 450), ukinili so šole (okoli 400)
 - B) Prepovedali so uporabo slovenskega jezika v uradih in cerkvah
 - C) Poitalijančili so imena krajev, priimkov
- Zaradi izjemno ostre italianizacije je pri Slovencih prišlo do odpora
 - 1. organizacija, ki je nastopila Italijanom je bila ORJUNA – borila se je proti Italijanom zaradi izgubljenih ozemelj
 - Pomembna je bila organizacija TIGR (Trst, Istra, Gorica, Reka)
 - Ustanovljena je bila 1924, delovati pa je začela 1927
 - Izvajala je različne nasilne akcije po vzgledu Ircev
 - Uničevala je italijanske ustanove (uredništva, časopise), šole in vrtce
 - Fizično so obračunavali s posameznimi fašističnimi funkcionarji
 - Leta 1938 so organizirali atentat na Mussolinija v Kobaridu
- Fašistična oblast je prosti Tigrovcem nastopila z vso možno represijo – organizirali so več sodnih procesov proti tigrovcem
- Enega teh so organizirali v Puli 1929
- Še odmevnejši pa je bil prvi tržaški proces 1930
- Na tem procesu so 4 tigrovce obsodili na smrt in jih ustrelili na Bazovici pri Trstu
- Odmeven je bil tudi drugi tržaški proces, ki je potekal v času 2. Svetovne vojne – na smrt so obsodili 5 ujetih pripadnikov tigra
- Kraljevina SHS se je do Slovencev na Primorskem obnašala mačehovsko, saj so se bali oboroženega konflikta z Italijo
- Pod Avstrijo so prišli Koroški Slovenci in del Slovencev na Štajerskem
- Tudi Koroški Slovenci so takoj bili podvrženi močni germanizaciji
- Nosilec germanizacije so bile nemške nacionalistične organizacije – zlasti je izstopala koroška domovinska zveza
- Položaj Slovencev se je v primerjavi s položajem v Avstriji poslabšal
- Med drugim so izgubili pravico do dvojezičnih napisov
- 1938 so Slovenci, ki so živeli v Avstriji prišli pod nacistično Nemčijo
- Na plebiscitu je večina Slovencev bila za priključitev k nacistični Nemčiji
- Ta odločitev Slovencev je nacistom preprečevala hitro rešitev slovenskega vprašanja
- Nacisti so problem Koroških Slovencev reševali postopoma
- Ukinili so dvojezične ali utrakvistične šole
- Omejili so tudi kulturne prireditve Slovencev
- Slovence na Koroškem so razdelili na zavedne Slovence, ki so jih želeli iztrebiti, ter vindišarje (ljudje slovenskega izvora, ki so bili naklonjeni nemštvu)
- Nacisti so razvili tudi znamenito vindišarsko teorijo
- Na Madžarskem so ostali Slovenci na območju Porabja
- Tudi ti niso bili priznani kot narodna manjšina
- Madžari so razvili vendsko teorijo – Porabski Slovenci so potomci vendov
- Dovoljena je bila uporaba posebnega narečja – vendščina
- So pa nad Porabskimi Slovenci izvajali močno madžarizacijo
- Slovenska beseda je tako bila prepovedana
- Slovenski jezik na območju Porabja se je obdržal po zaslugi katoliške cerkve

DRUŠTVO NARODOV:

- Ideje o ustanovitvi mednarodne organizacije, ki bi varovala mir na svetu je prvi podal Wilson v Wilsonovih točkah
- Društvo narodov je bilo ustanovljena na Pariški mirovni konferenci konec aprila 1919
- Imelo je podobne organe, kot jih ima OZN – skupščina, svet, sekretariat
- Društvo narodov se je srečevalo s številnimi problemi:
 - A) Svoje naloge ni izpolnilo (varovanje miru), ker niso razpolagali z vojaško silo
 - B) V društvo narodov niso vstopile vse države
 - C) Nekaj držav je izstopilo – Italija, Nemčija in Japonska
 - D) Sovjetska zveza je iz društva bila izključena

2. SVETOVNA VOJNA

- Na pariški mirovni konferenci se je oblikoval poseben sistem, ki ga označujemo kot Versajski sistem – v 30ih letih je zašel v krizo
- Razlogov za krizo je bilo več:
 - A) Omahljivost Z držav
 - B) Izolacionizem Zda
 - C) Ideološka nasprotja med SV in Z državami
 - D) Najpomembnejši razlog pa je bila agresivnost totalitarnih držav, predvsem agresivna zunanja politika nacistične Nemčije, ki je svoje cilje uresničevala s politiko groženj, obljub

- 1939 je nacistična Nemčija izvedla anchluss
- Septembra 1938 si je priključila Sudetske Nemce in spomladi 1939 še preostanek Češko-Slovaške – gre za Češko-Moravski protektorat
- V letu 1939 je nacistična Nemčija stopnjevala pritisk na sosednjo Poljsko
- Zahtevala je priključitev poljskega koridorja k Nemčiji – šlo za pas ozemlja, ki je Poljsko povezoval z Baltiškim morjem in je Prusijo delil na V in Z
- Neposreden povod za začetek obračuna med Poljsko in nacistično Nemčijo je bil lažen napad Poljakov na nemško obmejno postajo
- 2. Svetovna vojna se je začela 1. septembra 1939
- Začela se je z napadom nacistične Nemčije na Poljsko
- Poljska je v vojni vzdržala slab mesec dni
- Konec septembra 1939 je Poljska morala priznati kapitulacijo
- K zlomu Poljske je še nekaj prispevala Sovjetska zveza
- Sredi septembra 1939 je sovjetska rdeča armada vdrla na Poljsko
- Po kapitulaciji Poljske sta si Nemčija in SZ razdelili ozemlje
- Poljsko sta v vojni podprli VB in Francija
- Nemčiji sta sicer napovedali vojno, vendar Poljakom vojaško nista kaj dosti pomagali
- SZ se z delom Poljske ni zadovoljila, ampak je 1939 začela pritiskati na Baltiške republike
- Od njih je izsilila vojaška oporišča
- 1940 pa si j Baltiške republike priključila
- Prav tako je že oktobra 1939 SZ začela pritiskati na Finsko
- Zahtevala je pas ozemlja ob Finskem zalivu
- V zameno je Fincem ponudila del Karelije, ampak Finci na sovjetske zahteve niso pristali
- Novembra 1939 se je pričela vojna s Finsko
- Sprva je rdeča armada doživljala hude poraze
- Razlog za to je bil nesposoben oficirski kader
- Februarja 1940 je zlomila finski odpor
- Nacistična Nemčija je načrtovala obračun z zahodnimi državami
- S tem je začela spomladi 1940 – zasedla je Dansko
- Po zasegi Danske je napadla Norveško – tukaj je Nemcem pomagal domači izdajalec general Quisling
- Norveškemu kralju pa so pri obrambi pomagali Britanci
- Nemci so Norveško osvojili junija 1940
- Norveški kralj in vlada pa sta se uspela umakniti v Veliko Britanijo
- Beseda Quisling je potem postala sinonim za vse narodne izdajalce
- V maju 1940 so Nemci obračunali z Nizozemsko in Belgijo
- Pri obračunu z Nizozemsko so ključno vlogo imele padalske enote
- Nizozemska je sredi maja kapitulirala
- Z Belijo pa so obračunali do konca maja 1940
- Belgiji sta pri obrambi izdatno pomagali Francija in VB
- Po kapitulaciji Belgije so Nemci angleško – francosko vojsko potisnili do Rokavskega preliva in vojsko obkolili na območju Dunaerque
- Z velikimi težavami se je angleško – francoski vojski uspelo umakniti na Britansko otočje
- Začel se je neposreden napad na Francijo
- V Francijo so vdrl v začetku junija 1940
- Za obračun s Francijo so Nemci potrebovali okoli 3 tedne
- 24.6.1940 je Francija morala kapitulirati
- Nekaj dni pred francosko kapitulacijo se je v vojno vključila še Italija, ki ni imela posebnih uspehov
- Zasegla je samo nekaj obmejnih postojank
- Po kapitulaciji Francije so jo Nemci razdelili
- 1. Zasedena Francija - vključevala S Francijo s Pariško kotlino in Atlantsko obalo
- 2. Nezasedena Francija – obsegala osrednjo in J Francijo. Sedež je bil v mestu Vichy, zato govorimo o Višijski Franciji
- Za vodjo so tukaj postavili ostarelega francoskega maršala Petaina
- Višijska francija se je obdržala do jeseni 1942 – zasedli so jo Nemci
- Po obračunu s Francijo so Nemci načrtovali obračun z VB
- Načrtovali so izkrcanje na Britanskem otočju – See Löwe
- Pogoj za to, da bi prišlo do izkrcanja je bila premoč v zraku
- Od julija pa do oktobra je potekala silovita zračna vojna za Britansko otočje
- Nemci so bili v premoči – na razpolago so imeli okoli 2000 letal
- Britanci pa so imeli na razpolago malo več kot 700 letal
- Britanci so v tej vojni vzdržali nemški pritisk – po zaslugi pogumnih pilotov in zaradi dobro organizirane protiletalske obrambe
- Pri obrambi jim je pomagala tudi nova tehnična pridobitev – radar
- Do izkrcanja Nemcev na Britanskem otočju tako ni prišlo
- Neuspeh v zračni vojni je predstavljal enega prvih večjih porazov Hitlerja

- Od jeseni 1940 so Nemci načrtovali obračun s Sovjetsko zvezo
- Leta 1940 je vojna zajela tudi Balkanski polotok
- Z vojno na Balkanu so začeli Italijani
- Oktobra 1940 so iz Albanije napadli Grčijo
- Grkom so pri obrambi pomagali Angleži in Italijani so tako bili poraženi
- Grki so zasegli še V del Albanije
- V vojno na Balkanu so se morali vključiti Nemci, ki jim je uspelo si pridobiti nekaj držav za pristop k Trojni pogodbi
- Sem so tako pristopile Madžarska, Romunija, Bolgarija in kraljevina Jugoslavija
- V Jugoslaviji so izbruhnile demonstracije proti podpisu
- Hitler se je odločil, da bo načrtovani napad na Grčijo razširil še na napad na kraljevino Jugoslavijo
- Za obračun je zbral armado, ki je štela okoli 2 milijona vojakov, 2500 tankov, 2200 letal.
- Napad na kraljevino Jugoslavijo se je začel 6.4.1941
- Nemcem so pri napadu pomagale Italija, Madžarska in Bolgarija
- Kraljevina Jugoslavija na vojno z Nemčijo ni bila pripravljena
- Vojna je trajala 12dni
- 18.4 je začela veljati kapitulacija Jugoslavije
- Jugoslovanska vlada in kralj sta pobegnili v tujino
- Zmagovalci so si Jugoslavijo razdelili
- Nemci so dobili del slovenskih dežel ter zasedli Banat v Vojvodini
- Velik vpliv so obdržali v ožji Srbiji
- Madžari so dobili del slovenskih dežel, Medžumurje, večino Vojvodine
- Bolgari so zasedli JV Srbijo in večino Makedonije
- Na območju Hrvaške in Z Bosne je bila ustanovljena posebna država
- Ustanovili so jo Ustaši
- Imenovala se je neodvisna država Hrvaška
- Nemci so aprila 1941 napadli kraljevino Grčijo
- Grkom so pomagali Angleži
- Celinsko Grčijo so Nemci zasedli do konca aprila 1941, otok Kreto pa konec maja 1941

VELIKA BOJIŠČA 2. SVETOVNE VOJNE

- VOJNA MED NEMČIJO IN SOVJETSKO ZVEZO:
- Do pomladi 1941 sta Nemčija in Sovjetska zveza bili zaveznici – samo navidezni
- Do jeseni 1940 je Nemčija začela pripravljati napad na Sovjetsko zvezo
- Za obračun so Nemci pripravili več kot 3 milijonsko armado
- Predvideli so, da bodo za obračun s Sovjetsko zvezo potrebovali največ 10 tednov
- Njihov cilj je bil končati vojno pred začetkom zime
- Z napadom na Sovjetsko zvezo so Nemci začeli 22.6.1941
- Napadli so jo v 3 glavnih smereh:
- A) Sever: Leningrad
- B) Osrednji del: Moskva
- C) Jug: Črno morje
- Rdeča armada na nemški napad ni bila pripravljena
- Ni uspela izvesti modernizacije
- Velik problem rdeče armade je bilo pomanjkanje sposobnega oficirskega kadra
- Rdeča armada je v prvih dneh vojne doživljala hude poraze, nato pa je postopoma krepila obrambno sposobnost
- Pri obrambi se je posluževala taktike požgane zemlje (vse kar niso odpeljali, so uničili) – nemška vojska je zaradi tega imela probleme s preskrbo
- K uspešni obrambi rdeče armade je prispevalo še odporniško gibanje – razvilo se je na okupiranih območjih
- Prispela pa je tudi zgodnja ruska zima in zaradi tega so obtičale nemške oklepne enote
- Decembra 1941 je rdeča armada pred Moskvo izvedla protinapad - Nemce so potisnili za 300km proti Z
- Nemci so do konca 1941 na S prodrli do Leningrada, ki so ga obkolili, niso pa ga zasedli
- V osrednjem delu so prodrli so v bližino Moskve, na J pa do Črnega morja
- 1942 so Nemci spremenili taktiko bojevanja
- V S in osrednjem delu so se poslužili defenzivne vojne, na J pa ofenzivne vojne
- Načrtovali so zasedbo naftnih polj na območju Kavkaza
- Načrtovali so prodor do Stalingrada in napad na Moskvo iz J strani
- Nemcem je uspelo prodreti na območje Kavkaza, vendar so sovjeti naftna polja zažgali
- Avgusta so Nemci prodrli do Stalingrada – večino so zasedli a v celoti ga niso zasedli
- Rdeča armada je V od Stalingrada zbirala sveže enote
- Iz njih je novembra 1942 prešla v protinapad
- Uspela je obkoliti nemško 6. armado, ki jo je vodil maršal von Paulus
- Bitka v Stalingradu, ki je predstavljala največjo bitko 2. Svetovne vojne se je končala februarja 1943 s popolnim porazom nemške 6. armade

- Rdeča armada je zajela več kot 50.000 nemških vojakov
- Od teh se je po koncu vojne v Nemčijo vrnilo samo nekaj tisoč
- Po bitki pri Stalingradu je rdeča armada prešla v vsesplošni protinapad
- Frontna črta je potekala od Leningrada na S pa do Azovskega morja na J
- Nemci so zadnje veliko ofenzivo v Sovjetski zvezi pripravili julija 1943 – izbruhnila je največja tankovska bitka v katero je bilo vpletenih več kot 6000 tankov – šlo je za tankovsko bitko pri Kursku
- Bitko je dobila rdeča armada
- Po tej bitki so se Nemci v Sovjetski zvezi samo še umikali
- Do konca 1943 je rdeča armada osvobodila skoraj celotno območje Sovjetske zveze
- V letu 1944 je rdeča armada osvobodila Poljsko
- Vdrla je v Romunijo in Bolgarijo – obe sta kapitulirali in prestopili v Sovjetski tabor
- Leta 1944 je rdeča armada pomagala tudi pri osvoboditvi V dela Jugoslavije
- V letu 1945 je S krak rdeče armade iz Poljske vdrl v Nemčijo
- krak rdeče armade pa je zasedel Madžarsko, velik del Avstrije z Dunajem, osvobodil je Češko-Slovaško, vdrl je v Nemčijo– rdeča armada je tukaj prodrla vse do reke Labe, kjer se je srečala z enotami Anglo-američanov
- Aprila 1945 je rdeča armada obkolila Berlin
- Berlin je dokončno osvojila 1.4.1945
- 30.4.1945 pa sta Hitler in žena Eva napravila samomor

VOJNA V SEVERNI AFRIKI:

- Začela se je septembra 1940
- Začeli so jo Italijani, ki so iz svoje kolonije Libije napadli Britance v Egiptu
- Italijani z napadom niso uspeli
- Britanci so kmalu prešli v protinapad
- Italijanom so odvzeli Eritrejo, Somalijo, Abesinijo – to pomeni, da je Italijanom ostala samo še Libija
- 1941 so Italijanom pomoč poslali Nemci
- Na pomoč so jim poslali afriški korpus, ki ga je vodil general Erbin von Rommel
- Tega izjemno sposobnega generala so imenovali puščavska lisica
- Nemška in italijanska vojska sta do jeseni 1942 potisnili Britance do El Alamain-a v Egiptu, ki je bil približno 100km oddaljen od Aleksandrije
- Pri El Alamainu so Britanci oktobra 1942 pripravili protinapad – premagali so nemško-italijansko vojsko –To predstavlja prelomno bitko v S Afriki
- Nemško-italijanska vojska se je hitro umikala proti Tunisu
- V tem času so se v SZ Afriki izkrkali Američani
- Izkrkali so se na območju Maroka in Alžirije
- Ameriška vojska je prav tako prodirala proti Tunisu
- Britanska in ameriška vojska sta nemško-italijansko vojsko stisnili na območju Tunisa
- Vojna se je končala maja 1943
- Končala se je z zmago anglo-američanov
- Bojišče se je iz S Afrike preselilo na Apeninski polotok
- Julija 1943 so anglo-američani osvojili Sicilijo
- Silovito so začeli bombardirati italijanska mesta
- Pod vplivom bombardiranja so v Italiji konec julija 1943 odstavili Mussolinija
- Oblast v Italiji je ponovno prevzel italijanski kralj
- Anglo-američani so zahtevali brezpogojno kapitulacijo Italije
- Italija je kapitulirala 8.9.1943
- Istega dne so se ja J Apeninskega polotoka izkrkali anglo-američani
- Osvojili so J del Apeninskega polotoka
- Osrednji in S del pa je zasedla nemška vojska
- Osrednji del so anglo-američani osvobodili 1944
- V S Italijo v Padsko nižino pa so anglo-američani vdrl spomladi 1945
- Anglo-američanom je pomagalo italijansko odporniško gibanje
- Italijanski partizani so uspeli ujeti Mussolinija – ustrelili so ga in nato obesili s petami navzdol
- Apeninski polotok je bil osvobojen do konca aprila 1945

VOJNA NA DALJNEM VZHODU:

- Po preusmeritvi japonske zunanje politike na Tihi ocean so se odnosi med Japonsko in Zda bistveno poslabšali
- 1940 si Japonci zasedli francosko Indokino
- Američani so zahtevali umik Japonske iz Indokine
- Japonci so v popolni tajnosti pripravljali napad na Zda
- Vojna med Japonci in Zda se je začela 7.12.1941 – Japonci so napadli ameriško vojaško oporišče na Havajih – Pearl Harbor
- Japoncem se je napad povsem posrečil
- Uničili so večino vojnih ladij
- Niso pa uspeli uničiti ameriških letalonosilk, ki so se slučajno nahajale na odprtem morju

- Po napadu so Japonci zasedli ogromna območja – celotno Indokino, Malajski polotok, Burmo, približali so se Indiji, ki je bila britanska kolonija
- Zasedli so še Filipine, Indonezijsko otočje
- Približali so se Avstraliji ter zasedli velik del Tihooceanskih otokov
- Američani so osvajanja Japoncev zaustavili 1942
- V bitki pri Midway in bitki pri Guadal kanal v Salamonovih otokih
- Z zmago so Američani preprečili nadaljnja osvajanja in prešli v protinapad
- Američanom so pomagali Britanci, ki so potiskali Japonce iz Indokine
- Američani so velik uspeh dosegli 1944 – ponovno so osvojili Filipine
- Z osvojitvijo se je vojna približala Japonski
- Japoncu kljub porazu niso bili pripravljeni na kapitulacijo
- Avgusta 1945 se je v vojno proti Japonski vključila še Sovjetska zveza
- Sovjetska rdeča armada je zasedla del korejskega polotoka in območje Mandžurije
- Američani so načrtovali izkrcaje na Japonskem otočju, ampak vedeli so, da bodo pri izkrcanju imeli velike izgube, zato so se poslužili novega orožja – atomsko orožje
- 6.8.1945 so vrgli atomsko bombo na Hirošimo
- 9.8.1945 pa na mesto Nagasaki
- Obe bombi sta zahtevali več kot 100.000 Japoncev
- Japonci so sredi avgusta pristali na premirje
- V začetku septembra pa so podpisali brezpogojno kapitulacijo
- Vojna se je na Daljnem Vzhodu zavlekla za 4 mesece v primerjavi z Eu

- 2. FRONTA:
- Največje breme v 2. svetovni vojni je nosila Sovjetska zveza
- Bojišča med Nemčijo in Sovjetsko zvezo označujemo kot Prvo fronto
- Sovjetska zveza je od Z držav zahtevala, da odprejo novo bojišče
- Zagrozila jim je, da bo z Nemčijo sklenila Ločeni ali separatni mir (v primeru, da novega bojišča ne bo)
- Dogovor o odprtju novega bojišča so dosegli na Teheranski konferenci konec 1943
- Na konferenci so Z države obljubile, da bodo novo bojišče odprle 1944
- Dejansko je do odprtja novega bojišča prišlo 6.6.1944 – ameriška, britanska in francoska vojska so se izkrcale na obali francoske Normandije
- Izkrcaje je Z državam uspelo avgusta 1944, ko so se izkrcali še v J Franciji
- Do konca 1944 so zahodni zavezniki osvobodili celotno Francijo in del dežel Beneluksa
- Konec 1944 so Nemci poskušali s protinapadom na območju Ardenov
- Nemški napad se ni posrečil
- V zač 1945 so Z zavezniki prekoračili reko Ren
- Osvojili so Porurje, Posarje
- Na V so Z zavezniki prodrli so reke Labe
- 2. Fronta se je končala z zmago Z zaveznikov

OKUPACIJSKI SISTEMI, KOLABORACIJSKA IN ODPORNIŠKA GIBANJA

- MANJKA SNOV

- ITALIJA:
- Odporniško gibanje se pojavi po padcu Mussolinija (julij 1943)
- Ustanovljen je bil nov vodstveni organ – KOMITE NACIONALNE OSVOBODITVE
- V vodstvenem organu enotnosti ni bilo
- Vsaka politična stranka je ustanavljala svoje odporniške skupine
- Odporniško gibanje se je borilo proti Nemcem in proti Salojski republiki (ustanovili so jo Nemci)
- Obsegala je območje S in srednje Italije
- Na čelu Salojske republike so Nemci postavili Mussolinija
- Odporniško gibanje je pomagalo Anglo-Američanom pri osvobajanju Apeninskega polotoka
- Anglo-Američani so odporniške skupine ali razorožili ali pa vključili v novo nastajajočo italijansko armado
- Italijanski partizani so bili tisti, ki so ujeli Mussolinija, ga ustrelili in nato obesili na Milanskem trgu

- GRČIJA:
- Okupirana je bila aprila 1941
- Istega leta se je pojavilo tudi odporniško gibanje
- Razvili sta se 2 poglavitni skupini:
- A) ELAS:
- Skupina, ki so jo vodile levičarske stranke
- Zavzela ase je za Grčijo kot republiko
- B) EDES:
- Bila je pod vplivom desničarskih strank
- Zavzemala se je za obnovo monarhije v Grčiji

- Odporniško gibanje so podpirali Britanci – skupino Edes
- Grčija je bila okupirana do jeseni 1944
- Po umiku nemške vojske so se odnosi med Esal in Edes poslabšali – prišlo je do medsebojnih spopadov, ki so po končani vojni prerasli v državljansko vojno
- Vojna se je končala 1949 z zmago Edes – v vojni so jo podpirale Zda
- V Grčiji je tako bila obnovljena monarhija
- POLJSKA:
- Okupirana je bila septembra 1939
- Odporniško gibanje se je začelo 1941
- Nastalo je okoli 300 odporniških skupin
- Do 1943 sta vodilno vlogo imeli 2 skupini:
- A) ARMIA KRAJOWA:
- Vodila jo je poljska begunska vlada iz Londona
- Podpirale so jo Z države
- B) ARMIA LUDOWA:
- Vodila jo je poljska komunistična partija
- Podpirala jo je Sovjetska zveza
- Odporniško gibanje je bilo močno odvisno od odnosov med zavezniki
- Ta odvisnost je do izraza prišla v Varšavski vstaji avgusta 1944
- Upor je vodila Armia Krajowa
- Odporniki so pričakovali pomoč Sovjetske rdeče armade, ki je bila pred Varšavo – ni jim pomagala
- Nemci so uspeli upor zadušiti
- Po zadušitvi je rdeča armada nadaljevala z ofenzivo in osvobodila Varšavo

SOVJETSKA ZVEZA:

- Odporniško gibanje je predstavljalo najmočnejše gibanje v Evropi
- Razvilo se je na zasedenih območjih
- V odporniško gibanje so se vključile razbite enote rdeče armade in velik delež civilnega prebivalstva zaradi genocida, ki so ga izvajali Nemci
- Odporniško gibanje je delovalo pod komando rdeče armade in je veliko prispevalo k uspehom rdeče armade v boju proti Nemcem

KITAJSKA:

- Odporniško gibanje se je pojavilo že 1937
- Borilo se je proti Japoncem
- Oblikovali sta se dve skupini:
- 1. KVOMINTANŠKA ARMADA:
- Vodil jo je general Čankajšek
- To armado so podprle Zda
- 2. KITAJSKA RDEČA ARMADA:
- Delovala je pod vodstvom kitajske komunistične partije
- Vodil jo je Maocetung
- Kitajsko rdečo armado je podprla Sovjetska zveza
- Odnosi med skupinami niso bili dobri
- Prihajalo je do medsebojnih spopadov
- Po končani vojni je med obema skupinama izbruhnila državljanska vojna, ki se je končala 1949 z zmago kitajske komunistične partije
- Po zmagi te je Kitajska bila razglašena za LJUDSKO REPUBLIKO – pomeni, da je uvedla socialistični sistem
- Ostanek Kvomintanške armade pa se je umaknil na Tajvan ali Formozo

NEMČIJA:

- Tukaj se pravo odporniško gibanje ni razvilo
- Obstajalo je protivojno in protifašistično razpoloženje
- Nosilec tega so bile malo št. Skupine, ki so se ukvarjale z obveščevalno dejavnostjo, poskušale so nuditi pomoč taboriščnikom
- Med skupinami sta bili pomembni RDEČI ORKESTER in BELA ROŽA
- Po velikih porazih Nemčije se je okrepila opozicija v nemški vojski
- Opozicija je poskušala odstraniti Hitlerja – gre za atentat v Volčjem brlogu 1944
- Atentat se je ponesrečil in z zarotniki so kruto obračunali

ODPORNIŠKO GIBANJE V JUGOSLAVIJI

- Poleg sovjetskega je to gibanje spadalo med najmočnejše gibanje v EU
- Organizator odporniškega gibanja je bila komunistična partija Jugoslavije
- Ta se je v odporniškem gibanju najbolj izpostavila, so pa gibanje izkoristili tudi za izvedbo socialistične revolucije
- Zastavili so si več ciljev:

- A) Boj proti okupatorju
- B) Obnova Jugoslavije s popravljenimi mejami
- C) Federativna ureditev bodoče jugoslovanske države
- Glede ureditve pa so sprejeli sklep, da se bodo o obliki ureditve odločali po osvoboditve (po končani vojni)

- Čas od razkosa kraljevine Jugoslavije pa do nemškega napada na Sovjetsko zvezo označujemo kot DOBO PRIPRAV NA OBOROŽEN UPOR
- V času tega obdobja so ustanovili vodstveni organ jugoslovanskega odporniškega gibanja, ki se je najprej imenoval GLAVNI ŠTAB, nato pa VRHOVNI ŠTAB NARODNO OSVOBODILNE VOJSKE JUGOSLAVIJE
- Poleti 1941 je pri večini jugoslovanskih narodov prišlo do oboroženega upora
- Izjema je bilo območje Kosova in Makedonije
- Rezultat oboroženega upora je bil nastanek obsežnih osvobojenih ozemelj – npr. območje Z Srbije, ki se je imenovalo UŽIŠKA REPUBLIKA (obdržala do jeseni 1941)
- Osvobojeno ozemlje je nastalo na območju Črne Gore

- Po uničenju Užiške republike se je težišče odporniškega gibanja preneslo v SANDŽAK in v BOSNO
- Ustanovljeno je bilo novo osvobojeno ozemlje
- Sedež je imelo v mestu Foča
- Obdržalo se je do aprila 1942

- V 2.pol.1942 se je težišče odporniškega gibanja preneslo v Z predele
- Rezultat je bil nastanek velikega osvobojenega ozemlja – merilo okoli 50.000 km²
- Imenovalo se je BIHAŠKA REPUBLIKA
- Segalo je na SZ do predmestja Reke, Karlovca in Zagreba, na V pa vse do reke Neretve
- Januarja 1943 so Nemci pripravili veliko sovražno ofenzivo proti Bihaški republiki
- Nemcem so pomagali Italijani, Ustaši, Četniki
- Ofenziva je znana pod imenom BITKA NA NERETVI
- V ofenzivi se je glavnina partizanske vojske skupaj s 4000 ranjenci z ukano prebila preko Neretve in se umaknila na območje Hercegovine in severne Črne Gore

- Junija 1943 so Nemci organizirali novo ofenzivo – BITKA NA SUTJESKI
- V bitki se je glavnini partizanske vojske skupaj z vrhovnim štabom z velikimi izgubami uspelo prebiti preko Sutjeske na območje V Bosne
- Manj uspeha so imeli ranjenci, si so jih napadalci odkrili in zverinsko pobili

- Prelomnico v razvoju odporniškega gibanja je predstavljala kapitulacija Italije
- Obseg osvobojenega ozemlja se je tako bistveno povečal
- Povečalo se je tudi št. pripadnikov odporniškega gibanja
- Partizanska vojska je razorožila večino italijanske vojske
- Nemci so jeseni 1943 pripravili novo ofenzivo
- Tukaj so uspeli obvladati Dalmacijo, uspelo jim je zavarovati prometne poti proti Grčiji in Jadranskemu morju
- Nemcem ni uspelo zasesti celotnega osvobojenega ozemlja, prav tako ne uničiti glavnino partizanske vojske

- Zadnjo veliko ofenzivo so Nemci pripravili konec maja 1944
- Znana je pod imenom DESANT NA DRVAR (napad s padalskimi enotami)
- Glavni cilj Nemcev je bil uničiti vodstvo jugoslovanskega odporniškega gibanja s Titom na čelu
- Vrhovni štab s Titom se je uspel prebiti iz Drvarja in umakniti na otok Vis

- V 2.pol. 1944 se je začel proces osvobajanja V dela Jugoslavije
- Tukaj sta sodelovali jugoslovansko odporniško gibanje in sovjetska rdeča armada
- Ob koncu 1944 so bile osvobojene Makedonija, Srbija, Črna Gora, Kosovo, V Bosna in Dalmacija do Splita
- 1.3.1945 se je narodno osvobodilna vojska preoblikovala v jugoslovansko armado . sestavljale so jo 4 armade
- Vrhovni štab se je preoblikoval v GENERALNI PTAB
- V aprilu 1945 se je začel proces osvobajanja Z dela Jugoslavije
- Vojna na tleh Jugoslavije se je zaključila 15.3.1945 s kapitulacijo nemške vojske, kvizlinških skupin v kolikor se te niso prebile v Avstrijo in se predale Angležem

DRŽAVLJANSKA VOJNA V JUGOSLAVIJI:

- Območje kraljevine Jugoslavije sta prizadeli 2 skupini:
- 1. OKUPACIJA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE
- 2. DRŽAVLJANSKA VOJNA
- Razlogi, da je na tleh Jugoslavije izbruhnila državljanska vojna so bili različni:
- A) Kolaboracija dela preb. z okupatorjem
- B) Sovraštvo med narodi takratne države;
- Gre za težnjo po etnocentrizmu – pomeni, da so posamezni narodi želeli etnično čisto državo:
- 1. Srbi so želeli etnično čisto Srbijo brez Hrvatov in Muslimanov

- 2. Hrvati brez Srbov in Muslimanov
- 3. Muslimani so želeli čisto Bosno brez Hrvatov in Srbov
- Da bi to dosegli so nad pripadniki drugih narodov izvajali genocid

- C) Razredna nasprotja:
 - Tukaj je šlo za težnjo komunistične partije Jugoslavije, da odporniško gibanje izkoristi za izvedbo socialistične revolucije

- D) Verska nasprotja:
 - Gre za nasprotja med katoliki, pravoslavci in muslimani

- Na tleh Jugoslavije se je oblikovalo več kvizlinških ali kolaboracionističnih skupin:
 - ČETNIKI – razvili so se na območju, kjer je živelo srbsko preb
 - Najmočnejši so bili na območju Srbije
 - Vodja četnikov je bil Draža Mihajlovič – najprej bil polkovnik kraljeve vojske, nato pa je bil povišan v generala, bil je tudi vojni minister v jugoslovanski begunski vladi
 - Četniki so bili sicer zahodno usmerjeni, ampak že do 1941 so aktivno sodelovali z okupatorjem proti odporniškemu gibanju
 - Četniki so se zavzemali za:
 - A) Obnovo kraljevine Jugoslavije
 - B) Vodilno vlogo Srbov v Jugoslaviji in na Balkanu
 - C) Veliko Srbijo v katero naj bi bile povezane pokrajine kjer je živelo srbsko govoreče preb
 - Četnike je podpirala jugoslovanska begunska vlada in Z-države vse do 1943
 - Četniki so se obdržali do konca vojne – del se jih potem umakne skupaj z nemško vojsko, del pa je ostal v Jugoslaviji (tudi Draža Mihajlovič)
 - Nova jugoslovanska oblast je Mihajloviča zajela živega in ga obsodila na smrt na sodnem procesu v Beogradu

- Četniki so se razvili tudi na območju Črne Gore in Dalmacije
 - Te četnike so Italijani vključili v prostovoljno protikomunistično milico

- V Srbiji so se pojavile še druge kvizlinške skupine:
 - A) Ruski zaščitni korpus
 - B) Srbska državna straža
 - C) Srbski dobrovoljski korpus

- Na območju Hrvaške so se razvili USTAŠI
 - Vodja je bil dr. Ante Pavelić
 - 10.4.1941 so ustaši ustanovili neodvisno državo Hrvaško – ves čas je bila pod varstvom nacistične Nemčije
 - Državo sta ogrožali odporniško gibanje in Italijani
 - Cilj ustašev je bil ustanoviti etnično čisto Hrvaško, zato so ustaši nad drugimi narodi izvajali genocid – zlasti nad Srbi in Romi
 - Po nemških podatkih so ustaši okoli 300.000 Srbov pobili, 300.000 Srbov je pobegnilo, med 200.000 in 300.000 pa so jih pokatoličani
 - Cilj ustašev je bila velika Hrvaška – sem so poleg hrvaških dežel prištevali: Bih, Vojvodino, slovenske dežele
 - Po mnenju ustašev so Slovenci bili planinski Hrvati
 - Ustaši so se obdržali do konca vojne
 - Ob koncu vojne so se z nemško vojsko umaknili v Avstrijo, kjer so se predali Angležem, ti pa so velik del vrnili novim jugoslovanskim oblastem – obračunali v izvensodnih pobojih
 - Kvizlinške skupine so se razvile tudi na Slovenskem – Bela garda, Plava garda, Domobranci

GRADNJA LJUDSKE OBLASTI V JUGOSLAVIJI

- Odporniško gibanje v Jugoslaviji je imelo dvojni značaj:
 - A) Značaj osvobodilnega boja
 - B) Značaj ljudske revolucije
- Značaj ljudske revolucije je odporniško gibanje dobilo že 1941 – začeli so nastajati organi ljudske oblasti, ki so se imenovali **NARODNO OSVOBODILNI ODBOR**
- Ti odbori so na osvobojenih ozemljih javno prevzeli oblast
- Na okupiranih ozemljih pa so delovali v ilegali
- Prelomnico v gradnji ljudske oblasti je predstavljalo 1. zasedanje Avnoja – potekalo konec novembra 1942 v Bihaču
- Na zasedanju je Avnoj postal najvišji predstavnik odporniškega gibanja
- Na 2. zasedanju Avnoja, ki je bilo 29.11.1943 v osrednji Bosni v Jajcu je Avnoj postal najvišji predstavnik nove Jugoslavije – ustvarjeni so bili temelji nove Jugoslavije
- Na 2. zasedanju Avnoja so sprejeli več pomembnih sklepov:
 - 1. Avnoj je postal najvišji predstavnik nove Jugoslavije
 - 1. Naloge Avnoja izvršuje začasna vlada – imenuje Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije
 - 3. Nova Jugoslavija bo demokratična in federativna skupnost enakopravnih narodov in narodnosti

- 4. Kralju Patru in jugoslovanski begunski vladi se prepove vrnitev v domovino
- 5. Priključitev slovenske Primorske, Istre, Dalmacije, Jadranskih otokov k novi Jugoslaviji
- 6. Titu se podeli naziv maršal Jugoslavije
- Poseben problem za odporniško gibanje je predstavljal odnos do Z-držav, do Sovjetske zveze in do Jugoslovanske begunske vlade
- Z Z-državami je odporniško gibanje navezalo stike 1943 – Z-države so prenehale podpirati Četnike
- Odporniškemu gibanju so Z-države začele pošiljati vojaško in materialno pomoč
- Ob koncu vojne so se odnosi bistveno poslabšali
- Obstajala je velika nevarnost oboroženega obračuna med anglo-američani in jugoslovansko armado
- S Sovjetsko zvezo je odporniško gibanje navezalo stike 1942
- Materialno pomoč je Sovjetska zveza začela pošiljati šele konec 1943
- Aprila 1945 sta odporniško gibanje in Sovjetska zveza podpisali posebno pogodbo in po tej pogodbi je nova Jugoslavija postala interesno območje Sovjetske zveze
- Stike z begunsko vlado je odporniško gibanje navezalo zaradi pritiska vodilnih članic protifašistične zveze
- Rezultat tega pritiska je bil podpis sporazuma na otoku Visu – junij 1944
- Sporazum sta podpisala J. B. Tito in dr. Ivan Šubašič (bil predsednik begunske vlade)
- Po sporazumu je begunska vlada priznala odporniško gibanje
- Pristala je na federativno ureditev bodoče države
- Odločitev o obliki ureditve pa so odložili na čas po končani vojni
- Na osnovi sporazuma so Avnoj povečali s člani predvojne skupščine, ki niso sodelovali z okupatorjem
- Tako je bila ustanovljena nova začasna vlada – imenovala Vlada demokratične federativne Jugoslavije
- Sestavljena je bila iz predsednikov odporniškega gibanja in predsednikov begunske vlade

SLOVENCIMED 2. SVETOVNO VOJNO

- **ZAČETEK OKUPACIJE SLOVENSKEGA OZEMLJA:**
- Jugoslavija je 23.3.1941 pristopila k trojnemu paktu – to povzroči demonstracije in državni udar
- 6.4.1941 pride do napada na Jugoslavijo (V Sloveniji vojna traja 6 dni)
- NARODNI SVET – prevzel oblast, zahteval red in mir in izročitev orožja, bili so proti upiranju
- Prizadevali so si, da bi prišlo vso ozemlje pod enega okupatorja
- Voditelj je bil Marko Natlačen
- Slovensko ozemlje si razdelijo 3 okupatorji:
- 1. NEMCI: Štajerska in Gorenjska (brez Lj)
- 2. ITALIJANI: Notranjska, Dolenjska, Ljubljana
- 3. MADŽARI: Prekmurje
- Cilj okupatorjev je bil uničiti Slovence kot narod – etnocid
- **UKREPI:**
- 1. NEMCI: aretacije, izganjanje, spreminjanje zunanjega videza, ukinitvev organizacij in združenja, kot uradni jezik je uvedena nemščina, zaplemba slo. literature, streljanje talcev
- 2. ITALIJANI: pustili delovati slo šole in kulturne ustanove, uvajali dvojezičnost, vpeljali fašistično ureditev, vpeljali fašistične organizacije in načrtno naseljevali Italijane. Zaradi blagih razmer je v Lj pribežalo mnogo slovenskih izobražencev
- 3. MADŽARI: izgnali slovenske izobražence in priseljence, v šole uvedli madžarščino, prepovedali slovenščino in slovenski tisk
- **MADŽARSKI IN ITALIJANSKI OKUPACIJSKI SISTEM:**
- Po kapitulaciji kraljevine Jugoslavije so si slovenski prostor razdelili 3 okupatorji – Nemci, Italijani in Madžari
- Italijani so dobili Notranjsko, Dolenjsko in Ljubljano
- Iz teh območij so Italijani ustanovili posebno upravno enoto – LJUBLJANSKA POKRAJINA
- To pokrajino so v začetku maja 1942 priključili k Italiji
- Nosilec oblasti Ljubljanske pokrajine je bil italijanski visoki komisar
- Italijanskemu komisarju je pomagal SOSVET ali CONSULTA – sestavljen iz predstavnikov meščanskih strank
- Predstavljal je kolaboracije, zaradi tega so delovanje sosveta obsojali Z-zavezniki in domače preb
- Italijani so v Ljubljanski pokrajini uvedli poseben okupacijski režim – spadal med najmilejše
- Italijani so dovoljevali uporabo slovenskega jezika, dopustili so delovanje nepolitičnih društev in organizacij
- Kljub milejšemu režimu je cilj Italijanov bila čimprejšnja italijanizacija območja Prekmurja – sredi decembra 1942 si ga priključi Madžarska
- Madžarski okupacijski režim je bil ostrejši od italijanskega in milejši od nemškega
- Tudi Madžari so si zadali cilj čim prej madžarizirati Prekmurje
- Da bi to dosegli, so prepovedali uporabo slovenskega jezika, izselili so izobražence, dovolili so uporabo vendščine
- Prekmurci naj bi bili potomci Vendov, ti pa naj bi bili keltskega izvora

POLITIČNI TABORI IN PROGRAMI NA SLOVENSKEM:

- Slovenci so po razkosanju ostali brez enotnega vodstva in brez enotnega političnega programa
- Večina meščanskih politikov se je priključila kolaboraciji
- Zaradi tega so nastopili proti odporniškemu gibanju in bili povzročitelji državljanske vojne
- Oblikovalo se je več političnih taborov:
 1. SLOVENSKI NARODNO ODBOR
 - Sestavljali so ga politiki, ki so emigrirali v tujino in v Londonu ustanovili slovenski narodno odbor
 - Vidnejša osebnost je bil dr. Miha Krek
 2. ILEGALNI SLOVENSKI ODBOR:
 - Bil je v Ljubljani
 - Sestavljali so ga politiki, ki so ostali doma
 - Deloval je do konca 1941 in spomladi 1942 so ti politiki ustanovili slovensko zvezo, ki je nastala kot proti utež osvobodilne fronte
 3. DRUŠTVA ORGANIZACIJE IN MANJŠE POLITIČNE STRANKE:
 - Ena manjših je bila komunistična partija Slovenije
 - Bila je dobro organizirana
 - Navajena je bila delovanja v ilegali
 - SREDINA:
 - Značilno je, da se ni priključila taboru osvobodilne fronte, ker je bila mnenja da je OF komunistična
 - Ni se priključila meščanskemu taboru zaradi kolaboracije meščanskega tabora
- Od 1941 dalje je na Slovenskem nastalo več političnih programov:
 1. LONDONSKE TOČKE:
 - Izdelala slovenska ljudska stranka
 - Objavljene so bile v Londonu novembra 1941
 - Tukaj so se zavzemali za:
 - A) Demokratično in federativno urejeno jugoslovansko državo – priznavali so begunsko vlado in kralja Petra
 - B) Slovenijo kot avtonomno in enakopravno enoto znotraj jugoslovanske države
 2. SREDINE:
 - Zavzemale za demokratično in federativno Jugoslavijo, za zedinjeno Slovenijo, socialne reforme, izvedbo agrarne reforme, za boj proti okupatorju (z bojem niso začeli)
 3. NARODNA IZJAVA:
 - Nastala jeseni 1944
 - Objavljena je bila šele spomladi 1945
 - Tukaj so povzeli zahteve Londonskih točk, s to razliko da pa niso priznavali jugoslovanske begunske vlade
 4. TEMELJNE TOČKE OSVOBODILNE FRONTE (najpomembnejše)
 - Program je nastal jeseni 1941
 - Najpomembnejši je bil zato, ker je imel najširšo podporo med Slovenci
 - Zavzemali so se za boj proti okupatorji, ki so ga tudi izvajali
 - Zavzeli so se za zedinjeno Slovenijo, pravico Slovencev do samoodločbe, Jugoslavijo kot skupnost enakopravnih narodov in narodnosti
 - Zavzeli so se tudi za boj proti kolaboraciji, za povezavo s SZ (edina sposobna upreti nacistični Nemčiji)

NASTANEK OSVOBODILNE FRONTE:

- Ustanovljena je bila 27.4.1941 v Ljubljani
- Ustanovili so jo:
 - A) Predstavniki komunistične partije Slovenije:
 - B) Predstavniki Sokolov
 - C) Predstavniki krščanskih socialistov
 - D) Predstavniki slovenskih kulturnih delavcev
- Te 4 označujemo kot ustanovne skupine OF
- Naknadno so se jim priključile še druge skupine: stara pravda, delavska enotnost, oficirska organizacija
- OF je predstavljala vseslovensko organizacijo
- Cilj je bil, da se v OF vključijo vsi pošteni ljudje ne glede na politično, versko in nacionalno pripadnost
- Edini pogoj je bil, da so se bili pripravljeni boriti proti okupatorju
- OF je izdelala svojo organizacijo
- Najnižji organi so bili terenski odbori OF
- Ti so se povezovali v okrajne odbore, ti v okrožne odbore
- Najvišji organ je bil vrhovni plenum OF
- Ta je bil sestavljen iz predstavnikov vseh skupin
- Naloge vrhovnega plenuma je izvrševal izvršni odbor OF (sestavljen iz predstavnikov ustanovnih skupin)
- OF se je ob ustanovitvi imenovala proti imperialistična fronta
- Ob nemškem napadu na SZ se je preimenovala v osvobodilno fronto slovenskega naroda

ZAČETKI ODPORNIŠKEGA GIBANJA:

- Prve akcije proti okupatorju so bile izvedene kmalu po razkosanju k. Jugoslavije
- Bile so delo posameznikov ali majhnih skupin in so bile spontane oz. neorganizirane
- Ena takih je bila izvedena v MB konec aprila 1941 (3 mladinci zažgali dva nemška avtomobila)

- Realne možnosti za začetek oboroženega upora so nastale po nemškem napadu na SZ
- V juliju 1941 so na slovenskem ustanovili glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet
- Mesec dni kasneje je bil sprejet partizanski sklep o začetku oboroženega upora
- Že julija so začele nastajati prve partizanske enote – PARTIZANSKE ENOTE
- Običajno so nastale v bližini večjih krajev – npr. Pohorska četa, Celjska četa, Revirska četa, Rašiška četa, Kamniška četa, Jeseniška četa
- Nastajale so tudi ENOTE NARODNE ZAŠČITE
- Nastajale so po mestih in vaseh
- V nočnem času so izvajale različne sabotažne akcije
- Center odporniškega gibanja je do pomladi 1942 bila Ljubljana
- Tukaj so se nahajali vsi vodstveni organi – vrhovni plenum, glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet
- V LJ je deloval radio OF, ki so ga Italijani imenovali kričać
- OF je v Ljubljani predstavljala neke vrste državo v državi
- Ljudje so bolj spoštovali odločitve OF, kot odločitve okupatorja

- Konec 1941 je na slovenskem nastalo prvo večje osvobojeno ozemlje
- Nastalo je na območju Z Gorenjske – Poljanska dolina
- To ozemlje je bil rezultat dejavnosti Cankarjevega bataljona
- Nemci so ozemlje konec decembra 1941 napadli
- Cankarjev bataljon se je umaknil pod Jelovico v Dražgoše
- 9.1 je izbruhnila 3 dnevna Dražgoška bitka
- Nemci so tukaj imeli precejšnje izgube
- Zaradi nemške premoči se je Cankarjev bataljon umaknil na Jelovico
- Nemci so Dražgoše požgali, ustrelili več kot 40 domačinov in trupla pometali v ogenj
- Preživele pa so izgnali v koncentracijska taborišča

- Zimski čas 1941/42 je za odporniško gibanje bil kritičen
- Obdržala se je samo 1/3 pripadnikov odporniškega gibanja
- Spomladi 1942 je prišlo do ponovnega vzpona odporniškega gibanja – zlasti v ljubljanski pokrajini (italijansko okupacijsko območje)
- Rezultat okrepljenega gibanja je bil nastanek obsežnega osvobojenega ozemlja:
- 1. Na S je segalo Ljubljanskega barja
- 2. Na J do reke Kolpe
- 3. Na Z do nekdanje jugoslovansko-italijanske meje
- 4. Na V do razmejitvene črte med nemškim in italijanskim okupacijskim območjem
- Na osvobojenem ozemlju so organizirali kmetijsko proizvodnjo, poskrbeli so za preskrbo preb, organizirali so zdravstveno in šolsko mrežo
- Oblast so sprva prevzeli odbori OF, nato pa izvoljeni narodno osvobodilni odbori
- Najvišji oblastni organ je bil narodno osvobodilni svet (NOS)
- Italijani so proti osvobojenem ozemlju organizirali obsežno ofenzivo – ROŠKA OFENZIVA
- Začeli so jo julija 1942, potekala je do novembra 1942
- Italijani so si v ofenzivi zadali več ciljev:
- A) Zasesti osvobojeno ozemlje
- B) Uničiti glavnino partizanske vojske
- C) Uničiti vodstvo slovenskega odporniškega gibanja
- Cilje so Italijani delno uresničili
- Zasedli so osvobojeno ozemlje, niso pa uničili glavnine partizanske vojske, ker so v času ofenzive nastale 1. slovenske partizanske brigade – Tomšičeva, Gubčeva, Cankarjeva, Šercerjeva
- Niso uničili vodstva slovenskega organizacijskega gibanja
- Ti so ofenzivo preživeli v skriti kraški vrtači
- So se pa Italijani kruto znesli nad civilnim preb (okoli 2000 so jih ustrelili, okoli 26.000 pa izgnali v taborišča)
- Po končani ofenzivi so partizanske enote prešle v protinapad
- Novo osvobojeno ozemlje je nastalo na območju Polhograjskih dolomitov
- V zimskem času 1943 so se slovenske partizanske enote zapletle v več kot 70 spopadov z okupatorji
- Katastrofalen je bil spopad Pohorskega bataljona z Nemci
- Do tega je prišlo 8.1.1943 pri Treh žeblih na Osankarici
- Pohorski bataljon je v celoti padel
- Razen porazov, pa so partizanske enote izbojevale nekaj pomembnih zmag – zmaga nad Italijani marca 1943 S od Ribnice

- Na razvoj odporniškega gibanja je močno vplivala kapitulacija Italije
- S tem se je precej povečal obseg osvobojenega ozemlja
- Primorsko je zajela vsesplošna ljudska vstaja
- Okrepilo se je št pripadnikov odporniškega gibanja
- Izboljšala se je tudi oborožitev partizanskih enot, ker so prevzele večino italijanskega orožja
- Nastale so prve slovenske partizanske divizije: 14., 15., 18., 30., 31.,
- Te so se povezale v korpuse:
- A) 7. korpus, ki je imel operativno območje v ljubljanski pokrajini

- B) 9. korpus, ki je imel operativno območje na Primorskem in v Z- delu Gorenjske
- Nemci so v jeseni 1943 pripravili oboroženo ofenzivo
- Potekala je od septembra pa do novembra 1943
- Tukaj so Nemci uspeli zmanjšati obseg ozemlja, obvladali so večje kraje in prometne poti proti Italiji
- Št pripadnikov partizanske vojske se je zaradi nemške ofenzive zmanjšalo na okoli 20%
- V letu 1944 so slovenske partizanske enote izpeljale nekaj znamenitih akcij:
 - A) Pohod partizanskih brigad v beneško Slovenijo
 - B) pohod partizanskih brigad v Gorski Kotar
- Znameniti je bil pohod 14. divizije na Štajersko
- Z pohodom je začela januarja 1944 iz Bele Krajine
- Potovala je preko hrvaškega ozemlja, prestopila je reko Sotlo, nadaljevala pot preko Kozjanskega in se poskušala prebiti na območje Kamniško-Savinjskih alp
- Nemci so 14. divizijo ves čas napadali
- Hudi boji so bili pri Belih vodah nad Šoštanjem
- V bitki je padel tudi Karel Destovnik Kajuh
- Po prihodu 14. divizije se je odporniško gibanje na Štajerskem okrepilo
- V zgornji Savinjski dolini je nastalo veliko osvobojeno ozemlje, ki se je obdržalo do decembra 1944 – zasedejo Nemci
- Osvobojena ozemlja so nastala tudi v ljubljanski pokrajini
- Varovale so ga enote 7. korpusa
- Nemci so v ofenzivi obseg osvobojenega ozemlja zmanjšali, niso pa ga v celoti zasedli
- Ves čas je bila osvobojena Bela krajina
- Osvobojeno ozemlje je obstajalo tudi na Primorskem – varovale enote 9. korpusa
- Tudi to Nemci v celoti niso zasedli
- V zimskem času 1945 se je slovenska partizanska vojska, ki je štela 30.000 borcev znašla v kritičnem položaju
- Proti temu je nastopala okoli 150 tisoč glava nemška vojska in pa kvizlinške skupine
- Marca 1945 so Nemci izpeljali zadnje večje ofenzive
- Usmerjene so bile proti osvobojenim ozemljem v ljubljanski pokrajini in na Primorskem
- V začetku aprila 1945 se je začel proces osvobajanja slovenskih dežel
- 1. slovenska pokrajina, ki je bila osvobojena je bilo Prekmurje – osvobodile enote sovjetske rdeče armade, v sklopu tega so bile tudi bolgarske enote
- Razen Prekmurja se je v aprilu začel proces osvobajanja Primorske
- Pri tem so sodelovale enote IV jugoslovanske armade, enote 9. korpusa in anglo-ameriške enote (sodeloval v zaključnih bojih za Trst)
- Pomembno vlogo so imeli tudi uporniki v trstu
- V aprilu se je začel proces osvobajanja osrednje Slovenije
- Ključno vlogo sta imela jugoslovanska armada in enote 7. korpusa
- Ljubljana je pričakala osvoboditev 9.5.1945
- Zadnje pokrajine, ki so dočakale osvoboditev so bile:
 - A) Celjska kotlina
 - B) Mislinjska dolina
 - C) Mežiška dolina
- Zadnje pa zato, ker so se preko teh v Avstrijo umikali ostanki nemške vojske in kvizlinške skupine
- Vojna na Slovenskem se je končala 15.5.1945
- Končala se je s kapitulacijo nemške vojske
- Kapitulacijo je podpisal nemški general Aleksander von Löhner v Topolšici pri Šoštanju
- Del kvizlinških skupin in nemške vojske se je uspelo prebiti v Avstrijo – tukaj so se predali Angležem
- Večino pobeglih kvizlingov so Britanci vrnili novim jugoslovanskim oblastem
- Te so z njimi obračunale v izven sodnih pobojih

GRADNJA LJUDSKE OBLASTI NA SLOVENSKEM

- Odporniško gibanje na Slovenskem je imelo značaj osvobodilnega boja in značaj ljudske revolucije
- Prve organe ljudske oblasti so predstavljali odbori OF
- Na osvobojenih ozemljih so izpeljali volitve in oblastni organi so postali narodno osvobodilni odbori
- V ljubljanski pokrajini je najvišjo oblast predstavljal narodno osvobodilni svet
- Prelomnico v gradnji ljudske oblasti predstavlja KOČEVSKI ZBOR
- Potekal je od 1. – 3.10.1943
- Tukaj se je zbralo več kot 500 odposlancev in odposlank slovenskega naroda
- Na zasedanju so izvolili 120 člansko slovensko predstavništvo, ki je istočasno predstavljalo vrhovni plenum OF in slovenski narodni osvobodilni odbor (SNOO)
- SNOO se je prvokrat sestal v Črnomlju v Beli krajini februarja 1944
- Na zasedanju se je SNOO preimenoval v slovenski narodno osvobodilni svet (SNOS)
- SNOS je predstavljal 1. slovenski parlament – obdržal so jeseni 1946
- Naloge SNOS je izvrševalo predsedstvo SNOS
- Predstavljalo je začasno vlado – ta se je obdržala do 5.5.1945
- Na ta datum je v Ajdovščini bila imenovana 1. slovenska vlada
- Predsednik vlade je postal Boris Kidrič

- Poseben problem so predstavljali odnosi v OF
- Šlo je za odnose med ustanovnimi skupinami
- Sprva naj bi temeljili na enakopravnosti, nato pa se je krepila vloga komunistične partije Jugoslavije
- 1.5.1943 je bila podpisana DOLOMITSKA IZJAVA
- Tukaj so ustanovne skupine komunistični partiji Jugoslavije priznale vodilno vlogo v OF
- Dolomitsko izjavo je konec aprila 1943 potrdil zbor aktivistov OF na Pugledu na Kočevskem
- Z Dolomitsko izjavo je bilo konec pluralizma v OF
- OF je ohranila enotnost, enotno je ostalo odporniško gibanje
- Slaba stran je bila v tem, da je komunistom omogočila ponovno prevlado in po končani vojni enostrankarskega sistema
- Pridobitve slovenskega odporniškega gibanja so bile velike
- Prav zaradi odporniškega gibanja so se Slovenci ohranili kot narod
- Zaradi odporniškega gibanja se je slovenski etnični prostor povečal
- Matičnemu slovenskemu ozemlju se je priključila Primorska
- Položaj Slovenije v okviru nove Jugoslavije je bil ugodnejši kot so ga imeli Slovenci v okviru k. Jugoslavije
- Odporniško gibanje je imelo tudi svoje temne plati – npr. huda razcepljenost med Slovenci, državljanska vojna, izven sodni poboji kvizlingov po končani vojni

DRŽAVLJANSKA VOJNA NA SLOVENSKEM

- Na Slovenskem sta se že 1941 oblikovala 2 nasprotujoča si tabora:
 - A) Meščanski tabor
 - B) Tabor osvobodilne fronte
- Oba tabora sta se predstavljala kot edina predstavnika slovenskega naroda – pomeni, da sta drug drugega izključevala
- Že 1941 sta oba tabora ustanavljala ilegalne skupine
- V taboru OF so nastajale partizanske čete
- V meščanskem taboru pa je nastajalo več ilegalnih oboroženih skupin – npr. Slovenska legija, Sokolska legija, Petrova garda, Stara pravda, Oficirska organizacija,...
- K razkolu med obema taboroma je precej prispevala ustanovitev varnostno obveščevalne službe (VOS) – to je ustanovil tabor OF
- Ključno vlogo tukaj so imeli komunisti
- Člani te službe so izvajali različne tvegane akcije
- Razen tega so izvajali atentate na pripadnike kolaboracije
- K razkolu je prispeval tudi napad četnikov na partizanske enote v Srbiji
- Na Slovenskem je znotraj meščanskega tabora nastalo več kvizlinških skupin – npr. Bela garda ali vaške straže, Plava garda ali slovenski četniki, Slovenski domobranci
- BELA GARDA se je pojavila v jeseni 1941
- Podpirali so jo Italijani – pomeni, da je nastala na območju ljubljanske pokrajine
- Bela garda se je imenovala zato, ker je izjemno vplivno vlogo imela duhovščina
- Italijani so belo gardo zalagali z orožjem, opremo in denarjem
- Enote bele garde so vključili v prostovoljno protikomunistično milico
- Obdržala se je do septembra 1943 do kapitulacije Italije
- Z glavnino bele garde so partizanske enote obračunale na gradu Turjak na Dolenskem
- PLAVA GARDA ali SLOVENSKI ČETNIKI so se pojavili jeseni 1941
- Tudi te so podpirali Italijani
- Zavzemali so se za obnovo k. Jugoslavije
- Vodja plave garde je bil major Karel Novak
- Plava garda se je obdržala do kapitulacije Italije
- Z glavnino plave garde so partizanske enote obračunale v Grčaricah na Notranjskem
- SLOVENSKI DOMOBRANCI so se pojavili jeseni 1943
- Bili so pod vplivom Nemcev
- Nemci so jih vključili v pomožne policijske enote
- Naloga domobrancev je bila varovati prometne poti, gospodarske objekte, loviti pripadnike odporniškega gibanja
- Nemci so jih uporabljali za boj proti partizanskim enotam
- Domobranci so nastali na območju ljubljanske pokrajine, na Gorenjskem in Primorskem
- Vodja je bil general Leon Rupnik
- Cilj domobrancev je bil sodelovati z Nemci do prihoda Anglo-Američanov
- Nato pa so se nameravali priključiti k Anglo-Američanom in se Z-zaveznikom pokazati kot slovenska narodna vojska
- Domobranci svojih ciljev niso izpolnili
- Vse do konca vojne so ostali vezani na nemškega okupatorja
- Večino domobrancev se je ob koncu vojne skupaj z nemško vojsko umaknilo iz slovenskih dežel
- V Avstriji so se predali Angležem
- Ampak to so večino domobrancev vrnilo novim jugoslovanskim oblastem
- Nova jugoslovanska oblast je z njimi obračunala v izven sodnih pobojih